

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ

ІНСТИТУТ ВИЩОЇ ОСВІТИ

ГЛУШКО ТЕТЯНА ПЕТРІВНА

УДК 1:316.3 (339.984)

**ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ НАЦІЇ
У КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ
(СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ)**

09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора філософських наук

КИЇВ – 2016

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі філософії Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, МОН України.

Науковий консультант: доктор філософських наук, професор
НЕМЧИНОВ Ігор Геннадійович,
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова,
професор кафедри філософії.

Офіційні опоненти: доктор філософських наук, професор
АЛЕКСАНДРОВА Олена Станіславівна,
Київський університет імені Б. Грінченка,
декан Історико-філософського факультету;

доктор філософських наук,
старший науковий співробітник
ЗІНЧЕНКО Віктор Вікторович,
Інститут вищої освіти НАПН України,
головний науковий співробітник відділу
інтернаціоналізації вищої освіти;

доктор філософських наук, професор
КОЗЛОВЕЦЬ Микола Адамович,
Житомирський державний
університет імені Івана Франка,
завідувач кафедри філософії.

Захист відбудеться 31 січня 2017 р. о 12⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.456.01 в Інституті вищої освіти Національної академії педагогічних наук України за адресою: 01014, Україна, м. Київ, вул. Бастіонна, 9, дев'ятий поверх, зала засідань.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Інституту вищої освіти Національної академії педагогічних наук України за адресою: 01014, Україна, м. Київ, вул. Бастіонна, 9.

Автореферат розісланий 29 грудня 2016 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

М. В. Гриценко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Інтенсивний розвиток глобалізаційних процесів спричинив зменшення ролі нації у суспільних трансформаціях. Світоглядна «опозиційність» глобального та національного спричинила своєрідну дезорієнтацію щодо розуміння принципів формування і розвитку сучасних націй. Намагання подолати цю бінарну опозицію цілком закономірно привело сучасну соціально-філософську думку до ідеї нації як особливого соціального актора, який відіграє визначальну роль у розвитку суспільств в епоху глобалізації, що сприяло формуванню низки нових понять, зокрема концепту «економічна нація».

Соціально-філософський плюралізм зумовив подальший розвиток національно орієнтованих економічних аксіологій, що запрацювали на принципово новому рівні. Сучасні тенденції загальноцивілізаційного поступу значною мірою визначаються формуванням нового типу націй, ідентифікація яких конститується вже у системі координат глобалізму. Йдеться про глобалізовану націю як специфічний феномен постмодерного світу. Таким чином, із закінченням модерної епохи нація як феномен не зникає, вона трансформується, набуваючи додаткових якостей та рис. Більше того, історичний досвід засвідчує, що суспільство не може ефективно інтегруватися в дійсно цивілізовані процеси глобалізованого світу без попередньої реалізації потенціалів національних економік.

Нації, орієнтовані на прогрес, на різних історичних етапах свого розвитку мусли пройти період становлення та впровадження у соціальне життя стратегій економічного націоналізму (Е. Райнерт). Зокрема, достатньо впливовим інтелектуальним напрямом західної Європи був свого часу ліберальний націоналізм (М. Мак-Люен). Тому аналіз наративів економічного націоналізму в контексті сучасних глобалізаційних процесів, дозволяє позиціонувати теорію економічної нації як продуктивну стратегію соціального розвитку, що і є головною тезою пропонованого дослідження.

Український досвід суспільного розвитку демонструє своєрідний соціально-економічний конформізм та суттєво зменшує потенціал національно орієнтованого економічного світогляду. Тому у дисертаційному дослідженні увагу зосереджено на змістовних аспектах економічного націоналізму, як теоретичної та методологічної основи формування економічної теорії нації. Сучасний український соціум гостро потребує формування ефективної вторинної ідентичності і дослідницька гіпотеза полягає в тому, що конститування останньої буде найбільш продуктивним саме у вимірі економічної свідомості. Такий підхід є актуальним для сучасного українського суспільства яке все ще перебуває у стані пошуку власної соціальної ідентичності на фоні глобалізаційних процесів.

До того ж, пошук шляхів згуртування нації в умовах глобалізаційних викликів, зокрема фінансової кризи, вимагає філософського переосмислення аксіологічних засад та практичних настанов у сфері соціально-економічного розвитку. Саме тому нагальним завданням соціальної філософії є обґрунтування економічної теорії нації як основи формування довгострокової стратегії соціального розвитку. Йдеться про те, що нація в економічному контексті має проявляти себе на

рівні колективного економічного духу та продуктивного економічного міфу, а отже й інтегруючої економічної ідеї для суспільства. Основний фокус дослідження зосереджено на окресленні провідних векторів реалізації економічних інтересів суспільств та аналізі їх спроможності закладати підвалини духовної єдності на рівні осмислення соціальної самоідентичності у якості економічної нації. Відповідно, призначенням цієї теоретичної розвідки є посилення уваги до феномену економічної нації, розкриття її головних переваг порівняно з іншими теоріями нації та визначення основних напрямів її формування.

Фундатором економічного націоналізму, на основі теоретичного доробку якого розробляється економічна теорія нації, є німецький економіст та суспільний діяч Ф. Ліст. Саме він вперше обґрунтував практичну ефективність та доцільність впровадження економічного націоналізму у соціальну практику. Прибічником ідей Ф. Ліста був відомий німецький державний діяч О. фон Бісмарк. На теоретичному рівні ідеї дослідника розвивалися в роботах представників історичної школи економіки – В. Рошера, Б. Гільдебранда та ін. Російськомовні розвідки у цій царині започаткували С. Вігте та Д. Менделєєв. Сучасний економічний націоналізм представлений дослідженнями Е. Гелнера, Е. Дж. Гобсбаума, В. Кондзьолки, В. Коротєєвої, Д. Леві-Фора, М. Манна, Т. Нейрна, А. Пікела, Р. Райха, Д. Франк, Р. Шпорлюка та інших.

Існуючі у сучасному філософському дискурсі аналітичні розвідки охоплюють різні аспекти представленості економічних чинників у розвитку суспільної свідомості. Важливими для нашого дослідження є роботи тих науковців, які аналізують актуальні економічні проблеми суспільств в умовах глобалізації (З. Бауман, У. Белло, П. Б'юкенен, І. Валлерстайн, Б. Вульфсон, С. Гантінгтон, П. Кругман, Дж. Сорос, Дж. Стігліц; а також О. Білорус, В. Геєць, Ю. Гранін, А. Неклеса, В. Іноземцев, Н. Пелагеша та ін). Суттєве значення мають дослідження, що орієнтовані безпосередньо на проблему становлення та розвитку нації як спільноти та деяких економічних аспектів цього процесу, йдеться про доробок Б. Андерсона, Е. Баграмова, Р. Брюейкера, К. Вердері, Е. Гобсбаума, Т. Камуселла, В. Коннора, М. Продума, Е. Сміта, М. Хроха, К. Хюбнера, Н. Ярошук та ін.

Важливе значення для дисертаційного дослідження мало залучення праць, присвячених проблемам формування ефективних економічних стратегій сучасних націй, становлення та розвиток яких відбувається в умовах глобалізації (Д. Аджемоглу, З. Бжезінський, Лі Куан Ю, Д. Робінсон, Д. Сенор, С. Сінгер та ін.), а також феноменам «глокалізації» та глокалізму як основи пошуку балансу між глобальним та локальним вимірами соціального буття (У. Бек, М. Епштейн, Р. Робертсон). Не залишились поза увагою й дослідження у сфері ефективності домінуючої сьогодні, на рівні глобального простору, економічної ідеології неолібералізму (А. Вебер, П. Тренор, Е. Райнерт, Д. Родрік, Д. Харві, В. Зінченко та ін.), а також феномену «фінансової цивілізації» і фінансизму (М. Гесс, В. Ільїн, З. Самчук та ін.). Важливим підґрунтям нашого дослідження є результати аналізу наслідків глобальної фінансової кризи (Дж. Молдін, Б. Кушнірук, А. Потьомкін, Дж. Теппер та ін.) та феномену сучасних «економічних війн» (А. Шнипко).

Для осмислення націотворчих процесів важливим також став доробок науковців, які досліджують альтернативи сучасному глобальному монетаризмові та

фінансизмові (Е. Дьомінг, Д. Кортен, В. Малишев, М. Мосс, І. Сохань, Р. Фюкс, Л. Хайд, Ш. Хорват та інші). Для аналізу економічної міфології сучасності були залучені напрацювання Ф. Бастіа, І. Болдирєва, А. Горшкова, С. Гурієва. Окремі дослідження стосуються розробки програм посткризової економіки на теренах України (Ю. Пахомов) та феномену еліти у контексті її впливу на формування та втілення ефективних економічних стратегій нації (А. Бард, М. Делікен, К. Леш, Я. Зодерквіст). Роль ідеології солідаризму в економічних процесах осмислюється у дослідженнях таких аналітиків як І. Воцинін, В.-Ю. Данилів, П. Гай-Нижник, К. Гінс, Е. Заграва, А. Окара, Г. Пеш та І. Франко.

З метою всебічного висвітлення теми залучалися праці з економіки (А. Аузан, С. Гезель, Джон К. Гелбрейт та Джеймс К. Гелбрейт, А. Геращенко, Т. Піккеті, Хаджун Чанг, Р. Хайлбронер, Р. Шарма та ін). У дисертації також використано релевантні ідеї Аристотеля, Т. Адорно, П. Бурдьє, Ж. Бодрійяра, М. Вебера, Т. Веблена, Ю. Габермаса, Р. Генона, Геракліта, М. Горкхаймера, Е. Гусерля, Г. Дебора, Ж. Дельоза, П. Друкера, Е. Дюркгайма, Ю. Еволи, У. Еко, М. Імаї, Ф. Капра, Ж. Ліповецькі, Т. Лукмана, М. Мак-Люена, Г. Маркузе, Дж. Г. Міда, Дж. Неша, К. Нордстрема, П. Рікера, Й. Ріддестрале, Дж. Ролза, Ж-Ж. Руссо, П. Слотердайка, П. Сорокіна, Е. Тоффлера, П. Ульріха, Р. Флоріди, Е. Фромма, М. Фуко, А. Швейцера, Й. Шумпетера, А. Шюца, К. Ясперса та ін.

Важливі аспекти аналізованої проблеми відображено в роботах авторів близького зарубіжжя А. Бузгаліна, С. Булгакова, В. Виноградова, К. Денчева, О. Зінов'єва, Е. Ільєнкова, С. Кара-Мурзи, В. Лебедева, В. Новосельцева та інших. Дотичними до досліджуваної проблематики є аналітичні розвідки сучасних вітчизняних дослідників О. Александрової, В. Андрущенко, М. Бойченка, В. Білоруса, Л. Горбунової, О. Гоша, Я. Грицака, В. Зінченка, А. Ілленка, В. Ільїна, Г. Касьянова, М. Козловця, І. Кудрі, С. Курбатова, М. Михальченка, С. Пролеєва, В. Рябченка, Н. Скотної, І. Степаненко, О. Юр'євої та інших.

Разом з тим, проблема формування економічної нації та її теоретичного осмислення ще не виступала предметом самостійного соціально-філософського дослідження із розробленою теоретико-методологічною програмою. Саме тому ми зосередились не лише на тих роботах, що стосуються аналізованої проблеми безпосередньо, а звернути увагу й на ту джерельну базу, котра лише частково торкається досліджуваної теми, але може сприяти її суттєвому теоретичному поглибленню.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Робота виконана у межах фундаментальної науково-дослідної теми кафедри філософії Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова «Актуальні питання історії і теорії філософії та її викладання студентам педагогічних навчальних закладів», науковий напрям «Дослідження проблем педагогічних наук», що входять до тематичного плану науково-дослідницьких робіт Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, який був затверджений Вченою радою університету, протокол № 5 від 29 січня 2009 р. Тема дисертаційного дослідження затверджена вченою радою університету, протокол № 4 від 28 листопада 2013 р.

Метою дисертаційного дослідження є розробка концепту «економічна нація» та розгортання на його основі відповідної теорії, а також позиціонування останньої як методологічного підґрунтя трансформації сучасного українського суспільства задля більш ефективного його входження у глобальне економічне середовище.

Постановка мети зумовила необхідність розв'язання наступних дослідницьких завдань:

- проаналізувати розвиток філософського обґрунтування економічних чинників формування нації та здійснити систематизацію основних підходів;
- визначити методологічну роль економічного націоналізму у якості основи формування економічної теорії нації;
- окреслити міру функціональності економічної ідеології неолібералізму та вплив її економічних міфів на сучасні національні економіки;
- проаналізувати структурні виміри «фінансової цивілізації» як економічного симулякру;
- розкрити особливості зв'язку національного та глобального у сфері економічних процесів сучасності;
- обґрунтувати соціально-економічну інновативність у якості стратегічного підходу в умовах глобальної фінансової кризи;
- виокремити альтернативні фінансизмові (монетаризмові) соціально-економічні стратегії та креативні напрями економічного мислення;
- висвітлити ідейний спектр економічного солідаризму у якості перспективної стратегії розвитку сучасних націй;
- обґрунтувати необхідність формування якісно нового типу економічної еліти як продуцента фізичного, людського і соціального капіталу;
- з'ясувати роль філософсько-економічної освіти у становленні суб'єктності національної еліти.

Об'єктом дослідження є економічні чинники націєтворення.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні передумови і перспективи формування економічної теорії нації у контексті глобалізаційних процесів.

Методи дослідження. Реалізація мети дослідження, необхідність вирішення поставлених завдань зумовили методологічний синтез інтегративного та міждисциплінарного підходів задля аналізу економічної теорії нації як складного феномену. Теоретичний фундамент дослідження склали загальнонаукові принципи системно-структурного та структурно-функціонального аналізу у поєднанні з методом деконструкції, що дозволило простежити генезу розвитку предмета дослідження та ґрунтовно проаналізувати ті смислові виміри економічного націоналізму і дотичних соціально-філософських розвідок, які мають відповідні теоретичні конотації у сфері обґрунтування ключового значення економічних чинників для формування нації. Принципи синергетики дозволили розглянути економічну націю як відкриту систему, що саморозвивається, і становлення якої уможливорюється на рівні взаємодії різних чинників та векторів розгортання економічної свідомості суспільства в умовах світу, що глобалізується.

Феноменологічний метод дозволив дослідити умови формування продуктивного економічного досвіду сучасних націй у руслі аналізу проблем

економічної свідомості суспільств та екстерналізації їх економічних смислів. Діалектичний метод використано для аналізу суперечливого взаємозв'язку раціональних та ірраціональних орієнтацій економічної свідомості, їхньої продуктивності на рівні реалізації економічних інтересів нації. Застосування цього методу дозволило уникнути різкого протиставлення національних вимірів економічного розвитку суспільства та глобалізаційних стратегій сучасної цивілізації і визначити як національний контекст глобалізаційних процесів, так і глобалізаційний вектор національно орієнтованої соціально-економічної стратегії. У межах комплементарного застосування зазначених методів здійснено аналіз основних векторів становлення і розвитку економічної нації як новітнього феномену у структурі глобалізаційних процесів.

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертація є першим в українській соціальній філософії інтегративним міждисциплінарним теоретичним аналізом економічної нації як самостійного напрямку досліджень. Обґрунтування затребуваності такого дослідницького напрямку у теоретичній площині соціальної філософії здійснене на основі деконструкції доробку як західноєвропейської філософської традиції, так і вітчизняної. Запропоновано авторський підхід до визначення структурних особливостей економічної нації та обґрунтовано визначальну роль національно орієнтованих економічних наративів для ефективного поступу суспільства в умовах глобалізованого світу. Розкрито методологічний потенціал економічної теорії нації як підґрунтя трансформації сучасного українського суспільства задля більш ефективного його входження у глобальне економічне середовище.

У результаті дослідження обґрунтовано низку положень, що характеризуються науковою новизною і виносяться на захист:

Уперше:

- розроблено концепт «економічна нація», що відображає існування форми спільності людей, яка виникає завдяки глобалізації духовного та економічного потенціалів спільнот та репрезентується поліфонічністю стратегій творення багатства; обґрунтовано і розкрито теоретико-методологічний потенціал запропонованого концепту для соціально-філософського аналізу сучасних економічних процесів на глобальному та локальному рівнях;

- обґрунтовано, що концепт економічної нації має інтегративний характер та здатний слугувати теоретичною підвалиною щодо уникнення двох основних ризиків економічного розвитку в умовах глобалізації: а) абсолютизації національного вектору економічного поступу, що призводить до соціального соліпсизму; б) абсолютизації глобального вектору, що призводить до втрати національної ідентичності. Встановлено, що ефективний соціальний поступ має поєднувати глобальний та національно орієнтований вектори економічного розвитку на засадах взаємодоповнення;

- запропоновано соціально-філософське обґрунтування економічної теорії нації на засадах методологічного потенціалу теоретичної спадщини Ф. Ліста, як фундатора економічного націоналізму, та інтердисциплінарних синтезів з сучасними дослідженнями глобалізації. Визначено, що рівень розвитку самоідентичності сучасних суспільств є продуктом стратегічного обґрунтування та результативності

їх соціально-економічних програм, тобто у тих країнах, де політичний процес ефективно виконує функцію формування та підтримки економічно ефективних інститутів, «політичні нації» успішно трансформуються в «економічні нації» і здобувають переваги у глобальній економічній конкуренції;

– аргументовано, що економічна теорія нації може бути запропонована як ідейна парадигма соціального розвитку для українського суспільства на засадах становлення нової стратегії економічного мислення. Доведена важливість акумулювання людського та соціального капіталу суспільства у сфері конституювання економічної стратегії, що не відтворює вже реалізований іншими економічними культурами соціальний досвід, а постає як інновативна модель економічного зростання.

Уточнено:

– специфіку сучасної економічної глобалізації як втілення принципів економічного націоналізму, що розкривається у реалізації національних економічних інтересів окремих суб'єктів глобальної економічної політики у якості загальнолюдських цінностей та цілей. Доведено, що національна економіка будь-якої країни, що бере на озброєння неоліберальну економічну ідеологію і не напрацьовує економічної стратегії на основі власного соціального капіталу, екстраполює кризові явища сучасного фінансизму та інтерналізує залежність від зовнішніх для неї економічних та монетаристичних механізмів;

– межі соціальної ефективності функціонування неоліберальної економічної ідеології та властивих їй міфів і симулякрів. Виявлено, що одним з найбільш деструктивних міфів неолібералізму є уявлення про продуктивність та самодостатність «фінансономіки», симуляційна сутність якої розкривається у продукуванні своєїрідної віртуальної економічної реальності та викривленню об'єктивного змісту економічних процесів. Якщо економічний міф є амбівалентним і може виконувати важливі конструктивні функції, то економічні симулякри функціонують у якості замкненої на собі системи небажаних економічних міфів. Доведено, що у формі такого глобального симулякру функціонує сучасна «фінансова цивілізація», як продукт економічної гіперреальності, що замкнула коло неефективних для національних держав економічних міфів;

– деструктивний вплив стратегій «фінансової цивілізації» на розвиток національних економік, а саме: руйнування закономірного для ефективного розвитку соціально-економічного середовища колообігу фінансів, приріст яких мав би збільшувати купівельну спроможність, а не сприяти нарощуванню фінансової нерівності. Акцентовано, що фінанси є лише складовою економічної системи і не репрезентують економіку в цілому, вони є ресурсом господарської системи, а не її основою. Доведено, що абсолютизація стратегій монетаризму спричиняє втрату цілісного бачення сутності економічних процесів, результатом чого стають симуляційні наслідки на рівні соціально-економічних практик;

– інновативно орієнтовані напрями трансформації соціально-економічного середовища сучасних націй: визначено, що трансформація домінуючої у сучасному українському суспільстві економічної аксіології має відбуватися не у напрямі простого слідування західним стандартам, які сьогодні вже відходять у минуле, а у напрямі, що сприятиме становленню інновативних підходів до організації

соціальних процесів та подоланню прямої залежності української економіки від зовнішньої кон'юнктури. Запропоновано розширити проблемне поле сучасної креативної економіки за рахунок принципів «духовної економіки», як системно осмисленої економічної аксіології, придатної для подолання духовної кризи та її економічних проявів, а також на основі стратегій економічного солідаризму;

– системне значення філософсько-економічної освіти як важливого чинника становлення економічної самосвідомості суспільства та формування креативної економічної еліти як суб'єкта соціальних трансформацій. Визначено, що актуалізація такої освітньої програми пов'язана з потребою більш глибокого вивчення економічних процесів, ніж це дозволяє економічна наука; а її потенціал є придатним для формування якісно нового типу економічного мислення та реалізації поведінкової стратегії, що ґрунтуватиметься не на стереотипах монетарної економіки та консумеризму, а на реалізації креативного потенціалу нації. Зокрема йдеться про формування компетенцій, необхідних для економічного успіху у процесі входження в еру цифрової економіки.

Набуло подальшого розвитку:

– визначення теоретико-методологічних засад та перспектив дослідження економічного націоналізму шляхом доповнення існуючих підходів новими смисловими конструктами, а саме: розробка концепту «економічна нація» та обґрунтування діалектичного взаємозв'язку національного і глобального векторів розвитку транзитивних суспільств в умовах сучасного світу; аналіз співвідношення раціональних та ірраціональних (духовних) чинників розвитку сучасних національних економік. Запропоновано визначення основних структурних напрямів формування сучасної економічної нації в українському суспільстві у вимірі синтезу «креативної економіки» та економічного солідаризму, а також розробку стандартів спеціалізованої філософсько-економічної освіти як основи становлення нової економічної еліти;

– концепт «глокалізації» як своєрідний «третій шлях» та основа пошуку паритету між глобально та національно орієнтованими стратегічними векторами суспільного поступу. Доведено, що толерація цінностей інших економічних культур не детермінує соціально-економічну пасивність або формування конформної економічної свідомості, оскільки така світоглядна настанова не може сприяти розвитку самобутньої економічної стратегії. Відповідно, продуктивний світогляд сучасного суспільства передбачає збалансовану концепцію взаємодії національних і глобальних економічних чинників та інтересів, а також формування на їх основі інноваційної моделі економіки, що передбачає реалізацію когнітивно-креативного потенціалу суспільства та формування геоекономічної стратегії на засадах економічної ідеології, ефективною як на національному, так і на глобальному рівнях;

– аргументація неефективності економічного конформізму суспільств, розвиток яких припав на епоху інтенсифікації глобалізаційних процесів. Доведено, що наслідком соціально-економічного конформізму країн, які розвиваються, стає економічна віра у «ортодоксальність» економічної ідеології неолібералізму з властивими їй монетаристськими стратегіями. Така віра спричиняє появу «релігії грошей» як феномену, який доречно позиціонувати як похідний від хрематистики. Встановлено, що економічний конформізм відображається у реалізації «стратегій»

монетаризму та конsumerизму і стає наслідком орієнтації на деструктивні економічні міфи і стандарти. Виявлено, що стандарти західної цивілізації є наслідком ефективного розвитку національних економічних систем, ідейні засади яких сформовані впровадженням стратегій економічного націоналізму;

– концепція економічного солідаризму як додатковий теоретико-методологічний напрям, орієнтований на вдосконалення стратегій необмеженої конкуренції. Виявлено, що остання не забезпечує економічної стабільності та здатна викликати досить різкі економічні коливання, тоді як стратегії економічного солідаризму є більш ефективними у вимірі сприяння становленню економічної нації як суб'єкта історичного процесу та реалізації національно орієнтованої стратегії гри на геополітичній «шахівниці»;

– концепт «креативної економіки» як складова економічного світогляду глобалізованої нації, оскільки сучасна економічна криза поставила нації перед викликами, котрі вимагають максимально креативних відгуків, що не можуть бути звичайною комбінацією вже існуючих у сучасному континуумі ідей. Встановлено, що саме креативність та похідний від неї інновативний стиль мислення – для сучасних націй, що розвиваються – є провідними ресурсами подолання відсталості від розвинених країн, тобто від економічних націй, що вже відбулися у якості повноцінних суб'єктів глобалізації;

– напрям дослідження феномену еліти як продуцента ефективних економічних стратегій. Встановлено, що ситуація глобального поширення «кризи еліт» спричинила появу додаткових критеріїв для суспільної еліти, зокрема «проектної суб'єктності» як наявності стратегічно осмисленого бачення ефективного розвитку суспільства. Невідповідність такому критерію є показником того, що еліта в країні або в принципі відсутня як явище, або вона не має доступу до влади та до суспільних ресурсів, або якісні показники розвитку еліти не є достатніми для ефективного реалізації її креативного потенціалу. Доведено, що потреба залучення нестандартних підходів до вирішення структурно-організаційних проблем у сфері стратегій економічного зростання сучасних транзитивних суспільств вимагає формування якісно нової економічної еліти як суб'єкта розвитку національних економік.

Практичне значення результатів дисертаційного дослідження. Результати дослідження сприяють формуванню нового дослідницького напрямку у межах сучасного соціально-філософського дискурсу, а саме становленню економічної теорії нації як евристичної та перспективної сфери для подальших аналітичних розвідок, в тому числі і як світоглядної альтернативи політичній теорії нації, що домінує у сучасному дискурсі. Положення та висновки дисертації сприяють розробці методологічного інструментарію для дослідження основних векторів розгортання такого соціального феномену як економічна нація в умовах сучасної України, дозволяють окреслити соціально-філософське розуміння специфіки його формування. Матеріали дослідження можуть бути використані у навчальному процесі, а саме у викладанні курсів з філософії, соціальної філософії, філософії економіки, філософії освіти і проблемно-орієнтованих спецкурсів, спрямованих на розширення програм розвитку наукового та освітнього потенціалів України.

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійною аналітичною роботою. Висновки та положення наукової новизни розроблені на основі результатів дослідження. Опубліковані праці за темою докторської дисертації (монографії, статті та тези) написані без співавторів.

Апробація результатів дисертаційного дослідження. Зміст дисертації, її основні положення та отримані результати обговорювалися на засіданнях кафедри філософії Факультету філософської освіти і науки Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, а також на низці теоретичних та методологічних семінарів для викладачів кафедри, аспірантів та докторантів.

Результати дослідження були оприлюднені на низці науково-практичних конференцій: *міжнародного рівня* – «Дні науки філософського факультету-2007» (Київ, 2007); «Современные направления теоретических и прикладных исследований '2008» (Одеса, 2008); «Научные исследования и их практическое применение. Современное состояние и пути развития '2009» (Одеса, 2009); «Бъдещи изследвания – 2010» (Болгарія, Софія, 2010); «Ільєнківські читання-2010» (Київ, 2010); «Stosowane naukowe opracowania – 2010» (Перемишль, Польща, 2010); «Сучасні проблеми та шляхи їх розв'язання в науці, транспорті, виробництві та освіті» (Одеса, 2010); «Основни проблеми на сьвременната наука – 2010» (Болгарія, Софія, 2010); «XVI Волошинські Читання» (Сімферополь, 2011); «Развитие инновационной культуры общества: проблемы и перспективы» (Сімферополь, 2012); «XXIV Читання, присвячені пам'яті засновника Львівсько-Варшавської філософської школи К. Твардовського» (Львів, 2012); «Ends and Beginnings. EASR Annual Conference, IANR Special Conference Södertörn University» (Стокгольм, Швеція, 2012); «Культура в горизонті сталих і плинних ідентичностей» (Острог, 2013); «Vědecký pokrok na přelomu tisyachalety – 2013» (Прага, Чехія, 2013); «Філософія и ценности современной культуры» (Мінськ, Білорусія, 2014); «Рівень ефективності та необхідність впливу суспільних наук на розвиток сучасної цивілізації» (Львів, 2014); IX Konferencja Filozofów Krajów Słowiańskich «Filozofia a współczesność» (Наленчув, Польща, 2014); «Знання. Освіта. Освіченість» (Вінниця, 2014); «Роль суспільних наук у процесі розвитку суспільства в умовах сьогодення» (Дніпропетровськ, 2014); «Перші академічні читання пам'яті Г. І. Волинка: «Філософія, освіта, наука» (Київ, 2015); «The Economic Agent and its Representation(s)» (Екс-ан-Прованс, Франція, 2016): *вітчизняного рівня* – «Ірраціональне підґрунтя раціональності» (Полтава, 2009); «Українська філософська думка у контексті європейської філософії» (Івано-Франківськ, 2011); «Філософія в умовах сучасних соціокультурних викликів» (Черкаси, 2012); «Філософські проблеми сучасності» (Херсон, 2014); «Єдність навчання і наукових досліджень – головний принцип університету» (Київ, 2014, 2015, 2016).

Публікації. Основні ідеї та результати дисертаційного дослідження відображено у 51 публікації, серед них 2 одноосібні монографії, 16 статей у наукових фахових виданнях з філософських наук, 6 статей у міжнародних наукових виданнях та виданнях, що внесені до наукометричних баз наукового цитування, 27 – тези та матеріали виступів на наукових конференціях.

Кандидатська дисертація на тему «Філософія економіки: структурно-методологічний аналіз» захищена у 2006 році. Матеріали кандидатської дисертації у тексті докторської не використовувались.

Структура та обсяг дисертаційного дослідження зумовлені специфікою її предмету, метою та завданнями дослідження, реалізація яких і визначила логіку роботи. Дисертаційна робота складається зі вступу, чотирьох розділів, які містять 10 підрозділів, загальних висновків та списку використаних джерел, що містить 430 найменувань (на 41 сторінці). Загальний обсяг дисертації становить 409 сторінок, із них 368 сторінок основного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми, проаналізовано ступінь наукової розробленості проблеми, сформульовано мету та дослідницькі завдання, визначено об'єкт, предмет і методи дослідження, його наукову новизну, теоретичне та практичне значення його результатів, відображено інформацію про апробацію отриманих результатів і структуру дисертації.

Перший розділ «Теоретико-методологічні засади філософсько-економічної рефлексії націотворчих процесів» присвячено аналізу ідейних витоків економічної теорії нації, джерел її становлення та концептуального вдосконалення.

У **підрозділі 1.1. «Формування економічної теорії нації: стан розробки проблеми»** встановлено, що незважаючи на досить активне вивчення проблем економічного націоналізму і соціально-філософське обґрунтувати важливості економічних чинників для ефективного розвитку соціуму, питання системного дослідження феномену економічної нації у соціальній філософії все ще залишається відкритим. Обґрунтовано, що в умовах глобалізації саме економічні чинники набувають особливого стратегічного значення, у результаті чого звичні геополітичні імперативи поступаються місцем геоекономічним, а найбільш соціально ефективними стають країни з чітко вираженою національною настановою в економіці.

Виявлено, що інституціональні протиріччя сучасних глобалізаційних стратегій сприяють розвиткові теоретичних альтернатив, які розгортаються у вимірі ідей деглобалізації (У. Белло), неоіндустріалізації та регіоналізації. Тенденції до пошуку більш локалізованих способів вирішення характерних сучасним глобалізаційним процесам внутрішніх протиріч та кризових явищ позиціонуються у якості евристичної дослідницької перспективи (Дж. Стігліц, П. Кругман). Суттєвим чинником розвитку таких процесів як регіоналізація та відновлення інтересу до економічного націоналізму стає затяжна економічна криза глобального масштабу та відсутність ефективних механізмів її подолання. Ідея трансформації принципів неоліберальної глобалізаційної стратегії теж є на часі, адже спроба уніфікації економічних систем, що перебувають на різних стадіях свого розвитку і, відповідно, характеризуються різним ступенем актуалізації економічного потенціалу, спричинила появу своєрідного глобального імперіалізму. У таких умовах в особливо незручній ситуації опиняються транзитивні економічні системи, до яких все ще

відноситься і українська. Відповідно, неоднозначні наслідки економічної політики неолібералізму стають сьогодні важливим чинником переосмислення перспектив задіяних економічних стратегій – як на глобальному, так і локальному та регіональному рівнях.

У підрозділі наголошено, що в умовах сучасних транзитивних суспільств особливого значення набуває формування нової парадигми економічного мислення та формування нового типу економічних відносин. Йдеться про потребу усвідомлення логіки продуктивних економічних перетворень та акумулювання людського і соціального капіталу суспільства у сфері конституювання унікальної економічної стратегії національного розвитку. Віднайдення шляхів саморозвитку транзитивних економік у межах регіону чи окремих країн стає ключовим елементом розгортання геоekonomічних стратегій. У зв'язку з цим запропоновано інтегративний напрям аналізу економічних процесів крізь призму поняття «економічна нація» та окреслено спектр робіт з філософії, соціології та економіки, синергійне єднання теоретичного і методологічного потенціалу яких створює евристичне поле для конституювання системного підходу до вивчення феномену економічної нації. Зокрема значну увагу зосереджено на дослідженнях основоположника економічного націоналізму – Фрідріха Ліста, а також та його послідовників, особливо С. Вігте та Д. Менделеева.

Аргументовано важливість лістіанської диференціації таких понять як політична та космополітична економія. Якщо перше покликане відстоювати національні економічні інтереси, то друге сконцентроване на зисках міжнародної економічної взаємодії. Космополітичну економію фундатор економічного націоналізму пов'язував з ліберальною доктриною А. Сміта, вказуючи на її доцільність лише для тих країн, які досягли суттєвих економічних показників. Така доктрина спричиняла нерівні умови для розвитку національних економік. Разом з тим, остання розглядалась Ф. Лістом і у якості важливої перспективи на майбутнє, але з урахуванням зауважень щодо попереднього рівнозначного розвитку національних економічних систем. Послідовники ж космополітичної економії, основи якої закладено А. Смітом, вважали економічний досвід універсальним та здійснювали механічне перенесення соціально-економічного досвіду однієї країни на всі інші. Основна ідея Ф. Ліста полягала в тому, що національні економічні системи розвиваються за власними «законами», які детерміновані історією, традиціями і законодавством, тому для кожної країни доцільним є пошук власної «національної економії», свідченням чого є наслідки універсалізації економічних постулатів.

Запропоновано авторську інтерпретацію одного з провідних принципів економічного націоналізму Ф. Ліста – протекціонізму. Відзначено, що в сучасних умовах цей класичний принцип втрачає доцільність прямого впровадження, однак ідея протекціонізму, як основа реалізації економічних інтересів нації та як альтернатива економічному конформізмові, залишається актуальною. До аналізу перспектив розвитку економічної нації залучено також роботи багатьох видатних філософів та економістів, в тому числі й К. Маркса – як у контексті критики лістіанства, так і його авторських поглядів та ідей. Для аналізу соціально-практичних потенціалів економічної теорії нації задіяно роботи цілої плеяди

представників економічного націоналізму – Е. Гелнера, Д. Леві-Фора, М. Манна, Т. Нейрна, Р. Райха, Д. Франк та інших.

Розроблено авторську дефініцію економічної нації як такої спільноти, що здатна до формування політичних та економічних інститутів, придатних для забезпечення засобів ефективної реалізації унікальної, інновативної стратегії економічного зростання в умовах соціальних викликів будь-якої складності. У якості основного критерію економічних націй сучасності визначено ефективність відповідей на соціально-економічні виклики в умовах глобальної фінансової кризи. Відповідно, формування інституційних основ для економічних інновацій стає наріжним чинником економічного успіху націй у процесі входження в еру цифрової економіки, що стрімко розвивається і у перспективі може кардинально змінити способи осмислення економічної реальності.

У підрозділі 1.2. «Філософсько-методологічні засади аналізу економічних чинників формування нації: синтез підходів» обґрунтовано доцільність використання обраної методологічної стратегії, яка синтезує на засадах взаємодоповнення деконструктивістський, діалектичний, феноменологічний і синергетичний підходи і забезпечує розкриття інтегративної природи феномену економічної нації.

У підрозділі аргументовано, що деконструкція смислів класичного економічного націоналізму та їхнє включення у вимір структурного осмислення сучасних глобалізаційних процесів, сприяє більш масштабному аналізу специфіки сучасних транзитивних суспільств та виявленню основних джерел походження недостатньо ефективних соціально-економічних стратегій. Аргументовано, що соціально-практична роль економічного націоналізму в умовах глобалізованого світу полягає у формуванні досить широкого спектру теоретико-методологічних модифікацій у сфері економічних ідеологій, що розкриваються у сучасному світі на рівні реалізації як глобально орієнтованих чинників економічного націоналізму, так і національно орієнтованих чинників глобалізму.

Проаналізовано взаємозв'язок раціонального та ірраціонального компонентів економічного мислення у контексті становлення економічної нації як суб'єкта соціальної практики. Наголошено, що соціальні прояви раціональної ірраціональності в економіці розкриваються, як правило, на рівні економічної ідеології та відповідної їй економічної міфології суспільства і забезпечують ідейний каркас економічної єдності соціуму. Нераціональний же аспект раціональних рішень засвідчує себе у вимірі орієнтації на короткострокові соціально-економічні програми – на кшталт швидкого збуту ресурсів чи перерозподілу фінансів – та, відповідно, відмови від більш складних, «ірраціональних» програм. Йдеться про свідому відмову від проектів, що не сприяють швидкому зростанню прибутків, але у контексті майбутньої соціально-економічної перспективи є більш доцільними і прогресивними.

Проведений аналіз дозволив виявити і осмислити основні вектори продуктивного розвитку сучасних економічних націй на феноменологічному рівні, а саме у вимірі визначення трансцендентальних засад економічної свідомості суспільств. У даному контексті, наголошено, що останні визначають специфіку конституювання соціально значимих економічних смислів, які розкриваються на

рівні націоналізму та глобалізму, зокрема у контексті їх продуктивного синтезу. Аргументовано, що доцільність аналізу трансцендентальних засад економічної свідомості полягає у розкритті специфічного підходу у роботі з економічним досвідом суспільства – економічними ідеями та переконаннями, конституювання яких означенне національно та глобально орієнтованими аксіологіями.

Встановлено, що модель «економічної нації» може постати тільки як продукт економічної самосвідомості суспільства, адже відповідні ейдоси конституюються спільнотами, які не лише інтерналізують смисли економічної культури, але й демонструють якісні показники у вимірі екстерналізації соціально-економічного досвіду у відповідності до потреб сучасності. Інтеграція зазначених чинників на рівні виявлення джерел їх конституювання дозволила зібрати в єдину систему та постулювати потребу розробки таких векторів соціально-економічного поступу як продуктивні економічні міфи, принципи економічного солідаризму, нон-конформістська економічна ідеологія та основи філософсько-економічної освіти у якості важливих елементів розвитку соціального капіталу нації. Наголошується, що такі елементи духовної культури не завжди враховуються сучасними дослідниками, будучи стратегічно значимими аспектами ефективного соціально-економічного поступу націй.

У другому розділі «Економічна теорія нації у перспективі соціокультурних процесів сучасності» розглянуто функціональну специфіку провідних ідей та теорій сучасної глобальної економіки, а також їхній вплив на національні економічні системи за умови соціального конформізму останніх.

У підрозділі 2.1. «Економічна ідеологія неолібералізму та економічні міфи Постмодерну» здійснено аксіологічний аналіз економічної ідеології неолібералізму та сконституюваних нею економічних міфів. Визначено, що економічний міф є такою формою економічного світогляду, яка відображає реальність у вигляді економічної вигадки і, відповідно, не є адекватним її відображенням. Аргументовано, що як і соціальна міфологія в цілому, економічні міфи можуть виконувати як сприятливі для розвитку економічної системи функції, так і деструктивні. Таким чином, міфологізація економічного життя може бути як продуктом впровадження ефективної соціально-економічної програми, так і результатом відсутності розвиненої економічної культури. Наголошено, що будь-який соціальний міф, а особливо економічний, має потужний маніпулятивний потенціал, а отже істотно впливає на розвиток економічної свідомості суспільства. Такий міф не тільки відображає економічну реальність, а й здійснює її перетворення шляхом тимчасових порушень стану економічної стабільності, сприяючи підвищенню рівня адаптації до економічних реалій.

Доведено, що неоліберальна економіка є системою економічних міфів, орієнтованих на обґрунтування дієвості та ефективності того типу економічних відносин, який Ф. Ліст назвав космополітичною економією. Наголошено, що глобальне розповсюдження такого типу економічної політики є доцільним лише для окремих суб'єктів сучасної світ-системи. Для країн-продуцентів такі економічні міфи можуть бути конструктивними, а їхній вплив на національні економіки інших країн виявляється здебільшого деструктивним. Сформована неоліберальною ідеологією економічна система має власні структурні протиріччя, внаслідок чого

сама сьогодні перебуває у кризі. Так, Дж. К. Гелбрейт обґрунтував, що ідея вільного ринку може суперечити економічній реальності, оскільки ефективна робота економічних механізмів в умовах пізнього капіталізму – продукту неоліберальної економічної ідеології – можлива лише за умови реалізації технік контролю за споживчим попитом.

Наголошено, що економічна матриця сучасного капіталізму постає як своєрідний монопольний корпоративізм, де віра у ринкову економіку, в якій покупець є незалежним, стає одним з найпоширеніших міфів. За таких умов, рівень прогресу суспільства визначається показниками об'єму виробництва «нав'язаної» продукції, а критерієм прогресу стає ідея нарощування обертів у сфері формування та відтворення споживчих стереотипів. Тоді як прогрес мав би відображати більш комплексний розвиток духовного капіталу суспільства та його узгодження з темпами матеріального виробництва.

Аргументовано, що не надто конструктивним міфом неолібералізму є віра у продуктивність фінансово орієнтованої економічної системи. Цей міф породжує своєрідний віртуальний світ економічного фінансизму, який суперечить сутності економічних процесів. Принципи організації фінансизму руйнують закономірний для ефективного розвитку соціально-економічних середовищ колообіг фінансів, приріст яких мав би забезпечувати купівельну спроможність менш забезпеченої частини населення. Тоді як у межах соціальної практики фінансизму (монетаризму) лише нарощується фінансова нерівність. Не надто конструктивним є економічний міф, який абсолютизує інформаційну економіку. Остання дійсно має ряд суттєвих переваг порівняно із суто виробничою, але лише в тому випадку, коли йдеться про їхній продуктивний синтез.

Стверджено, що абсолютизація інформаційного рівня економічних процесів, їх відокремлення від виробничої економіки, спричиняє руйнування цілісності господарських систем. Саме тому винесення реального виробничого сектора у країни третього світу, спричинило більше деструктивних, ніж конструктивних наслідків для національних економічних систем, усвідомлення чого і породило феномен сучасного неоіндустріалізму. Виявлено, що вкорінення інтернаціональної економічної міфології на рівні окремих суспільств є менш конструктивним, ніж впровадження національно орієнтованих економічних міфологій. Встановлено, що засобами економічного міфу здійснюється й моделювання соціально-економічної реальності, однак ця функція залишається незадіяною у випадку догматизації економічних міфів, оскільки, за таких умов, економічна система суспільства значною мірою втрачає здатність до розвитку, адже система економічних міфів може трансформуватися у систему симулякрів.

У підрозділі 2.2. «Феномен «фінансової цивілізації» як економічний симулякр Постмодерну» розкрито взаємозв'язок понять економічного міфу та економічного симулякру та аргументовано, що економічні симулякри є вторинними щодо економічних міфів конструктами і функціонують на рівні економічної гіперреальності, як системи деструктивних економічних міфів. Якщо економічний міф є амбівалентним, то симулякр створює здебільшого негативний резонанс, не надаючи потужних імпульсів до продуктивного розвитку соціальної системи. Економічний симулякр спричиняє подвійне викривлення реальності за рахунок

посилення впливу небажаних економічних міфів. Економічні симуляції продукують віртуальну економічну реальність, «відриваючись» від об'єктивного змісту економічних процесів. Аргументовано, що саме у формі такого глобального симулякру функціонує сучасна «фінансова цивілізація». Наголошено, що логіка розвитку соціально-економічних процесів сучасної цивілізації абсолютизувала найбільш небажані економічні міфи минулого століття. Наголошено, що поняття «фінансової цивілізації» (В. Ільїн) максимально точно відображає сутність цивілізаційних процесів сучасності, адже фінансова орієнтованість стає центральною ланкою у структурі соціальних настанов і саме їй приписується функція абсолюту, що дозволяє розглядати її у якості основного ресурсу соціальної влади.

Акцентовано, що теорія монетаризму передбачає збільшення фінансового обігу і розглядає його у якості критерію економічного розвитку суспільства. Відповідно до цієї теорії, роль держави обмежується винятково регулюванням фінансових потоків та невтручанням у сферу економічних процесів. Отже, держава не залучається до процесів стабілізації соціально-економічного середовища суспільства, що піддає його відповідним дисонансам у сфері господарювання. У такий спосіб відбувається перетворення соціальних відносин на ринкові, посилення конкуренції та створення своєрідного «контрольованого суспільства» (П. Тренор). Внаслідок таких процесів сформувались «ринкові відносини» у відриві від фактичного виробництва товарів і послуг, тобто не просто хрематистика (Аристотель), а вже її віртуалізована, симуляційна версія. У такий спосіб, симуляційна природа неоліберальної економіки розкривається на рівні конституювання віртуалізаційних процесів, які розвиваються за логікою Марксової формули позичкового капіталу «Г–Г'», що спричиняє суттєвий дисонанс між реальним та віртуальним сектором сучасної глобальної економічної системи. Ринковий фундаменталізм, який закладено в основу стратегій монетаризму, позиціонує себе як етичний імператив. Фактично неоліберальний ринок настільки далекий від традиційного поняття «ринку», що сучасні дослідники пропонують сформувати відносно цього явища інший термін (Дж. К. Гелбрейт). Специфічною рисою сконституційованої у такий спосіб соціальної реальності є порушення рівноваги та примат матеріальних цінностей над цінностями духовними, внаслідок чого фінансова криза накладається на кризу духовну.

Наголошено, що абсолютизація стратегій монетаризму та позиціонування фінансів як субстанційної основи економічних процесів, сприяє втраті цілісного бачення економічних процесів та спричиняє закономірні симуляційні наслідки у соціально-економічній практиці. Фінанси, як фрагмент економічної системи, у контексті логіки розвитку сучасної цивілізації, підпорядкували собі економіку як на рівні окремих держав, так і на рівні глобальних процесів, тобто відбулась своєрідна деформація її онтологічного статусу. Продуктування консумеризму інституціоналізувало таку модель економічної поведінки, відносно якої доречно використовувати термін «*homo consumericus*» (Ж. Липовецькі). Зазначено, що соціальні практики монетаризму стали одним із основних каталізаторів фінансової кризи 2008 року, яку сьогодні позиціонують як глобальну економічну кризу. Відповідно, однією із найбільш актуальних проблем сучасності стає проблема

осмислення можливих альтернатив «фінансової цивілізації», яка переживає етап серйозної кризи культурного капіталу як системи навичок у сфері формування ефективних стратегій розвитку як окремих націй, так і цивілізації в цілому.

У підрозділі 2.3. «Економічна свідомість нації у контексті дихотомії глобальне/національне» розкрито діалектичний взаємозв'язок глобально та національно орієнтованих контекстів економічного мислення. Наголошено, що толерація цінностей інших економічних культур не детермінує соціально-економічну пасивність та формування конформної економічної свідомості, оскільки така світоглядна настанова не може сприяти розвитку самобутньої соціально-економічної стратегії суспільства. Показано, що дедалі більшого значення набуває глокалізаційний підхід, як такий, що передбачає діалектичну взаємообумовленість глобального і локального аспектів в осмисленні економічних стратегій сучасних суспільств та демонструє, що локальне та глобальне не суперечать одне одному.

З'ясовано, що найбільш адекватною відповіддю на виклики сучасної цивілізації є поглиблення національних економічних особливостей суспільств у напрямі формування унікальних гео економічних стратегій. Наголошено, що зважаючи на специфіку кризових процесів сучасної цивілізації та її біфуркативність, все більш актуальною стає потреба усвідомлення перспектив суттєвих ідейно-соціальних трансформацій національних економік країн, що розвиваються. Йдеться про подолання схематичного, стереотипного економічного мислення, адже така схематичність орієнтована на відтворення неефективного, «чужого» економічного досвіду, і не може бути продуктивною у принципово інших геополітичних та соціопсихічних умовах.

Обґрунтовано, що схематизація соціально-економічної «стратегії» у руслі домінування економічної ідеології неолібералізму як продукту інтерналізації неефективної моделі соціально-економічної поведінки та відповідної їй економічної культури, не може сприяти продуктивному розвитку національних економічних систем. Аргументовано, що формування соціально-економічної ідентичності українців, яка все ще є здебільшого негативною, потребує більш чіткого визначення векторів національної економічної політики, орієнтованої на реалізацію її продуктивних потенціалів. Підтвердженням цієї тези є й провідні сучасні дослідження, які засвідчують, що країни, що досягли найвищих показників економічного зростання за останні кілька десятиліть якраз і вирізняються застосуванням нетрадиційних підходів у сфері розвитку унікальної економічної культури, а не слідуванням економічним «законам» та кліше. Зокрема, Сінгапуру вдалося створити настільки своєрідну комбінацію вільного ринку та соціально орієнтованої економіки, успіх якої неможливо пояснити на основі жодної з існуючих сьогодні економічних теорій (Р. Шарма).

Аргументовано, що формування самодостатньої національної економічної стратегії дозволяє більш продуктивно використовувати біфуркаційний етап розвитку сучасної цивілізації та вдосконалювати соціально-економічні перспективи суспільств. У цьому контексті, важливим є висновок, згідно якого економіка не тільки не є точною наукою, але й не зможе нею стати (Ха-Джун Чанг), що засвідчує потребу перманентного пошуку локальних економічних рішень на противагу універсалізації економічних смислів. Розвиток сучасної філософсько-економічної

думки сприяє усвідмленню потреб формування своєї теорії відносності для економіки, адже стандартні її моделі далеко не завжди спроможні пояснити деякі суттєві феномени, в тому числі й недостатню дієвість впровадження у соціальний простір принципів необмеженої конкуренції, яка не завжди продукує очікувані результати. Наголошено, що у процесі визначення принципів національної економічної стратегії варто зважати на баланс національного і глобального у економічній свідомості суспільства.

У третьому розділі «Націстворчий потенціал економічної свідомості суспільства та основні вектори його реалізації» досліджено основні напрями трансформації економічного мислення сучасних націй, що розвиваються, з метою конституювання конструктивних економічних міфів та розвитку продуктивних інтенцій економічної свідомості.

У підрозділі 3.1. «Інновативність нації як основний ресурс економічного прориву в умовах кризової цивілізації» йдеться про потребу розмежування інновативного стилю мислення та соціальних інновацій як його продукту. Наголошено, що доцільно вести мову не лише про соціальні інновації, як практичні наслідки інновативного мислення, а й про інновативність як системне явище у життєвіті нації, що функціонує як своєрідний світоглядний орієнтир суспільного поступу. Обґрунтовано, що інновативність, як закріплений на рівні соціального характеру стиль мислення, не може бути притаманною суспільству а ргіорі, це завжди продукт виховання та освіти. Засоби та методи її ефективного формування стають однією із наріжних проблем сучасності, а отже й важливим практичним завданням у вимірі філософського осмислення сучасних парадигм економічної освіти.

Наголошено, що в умовах економічних криз та колапсів – як глобальних, так і суто національних – свідомо трансформація соціального характеру у напрямі формування інновативного, творчого соціального характеру стає надзвичайно важливою, а особливо у сфері економічних процесів. Ця теза сьогодні набуває більш актуального звучання, зважаючи, що у сфері сучасної глобальної економічної системи криза зруйнувала довіру до усіх попередніх моделей (Р. Шарма), внаслідок чого цілком закономірно постає потреба розробки альтернативних стратегій соціального поступу. Відзначено, що світова економічна криза, з усіма її структурними наслідками, спонукає до перегляду не лише стратегій економічної поведінки, а й ключових ідей та тенденцій у розвитку соціально-економічного простору. Важливим смисловим аспектом будь-якої кризи є усвідомлення того, що економічні спади створюють сприятливі умови для реформ, які, за визначенням, передбачають інновативні ідеї та проекти, а, отже, й зміну парадигм економічного мислення.

Аргументовано, що пошук нового типу раціональності у соціально-економічному просторі стає одним з найбільш пріоритетних завдань сучасної соціально-філософської думки, оскільки системна криза західної цивілізації вимагає перегляду базисних засад свого розвитку. Тому йдеться про потребу трансформації соціальних характерів сучасних націй, особливо української, яка, незважаючи на роки незалежності, все ще не відбулася у якості повноцінного суб'єкта глобальної економіки, що також є результатом фактичної відсутності повномасштабних

інновацій у соціальному просторі. Обґрунтовано, що інновативний стиль мислення постає як один із провідних ресурсів подолання відсталості від розвинених країн, тобто від економічних націй, що вже відбулися у якості повноцінних суб'єктів глобалізації. До того ж, ми вступаємо у настільки складний з точки зору соціально-економічного розвитку, етап, коли жодна країна вже не може розраховувати на економічне зростання за інерцією (Р. Шарма), останнє потребуватиме максимального залучення інтелектуального капіталу нації та формування цінностей, що відобразатимуться на рівні соціальної ідентичності громадян.

Обґрунтовано, що сучасна економічна криза поставила нації перед викликами, котрі вимагають максимально креативних відповідей, які не можуть бути звичайною комбінацією вже існуючих у сучасному континуумі ідей. Враховуючи схильність більшості пострадянських суспільств до соціальної мімікрії та наздоганяючого розвитку, варто також наголосити, що процес інновацій є сьогодні ключовим, а провідну роль у вимірі ефективності таких інновацій посідають саме національні особливості економічних систем. Саме тому трансформація домінуючої у сучасному українському суспільстві економічної аксіології має відбуватися не у напрямі слідування західним стандартам, що вже відходять у минуле, а у напрямі, що сприятиме становленню інновативних підходів до організації соціальних процесів.

Визначено, що інновативний потенціал нації має розкриватися у вимірі синтезу національного та глобального векторів економічного поступу. Тоді тріада нація-глобалізація-глобалізована нація сприятиме осмисленню способів ефективної взаємодії економічних інтересів національних спільнот. Наголошено, що у сучасних умовах створення умов для швидкого розвитку та формування нових сегментів економічного зростання забезпечується саме новаторськими ідеями та їх ефективною реалізацією. Соціальний досвід розвинених країн засвідчує успішність саме нетрадиційних підходів, які мають мало спільного з усталеними економічними стратегіями. Обґрунтовано, що трансформація економічних стратегій сучасних націй, які розвиваються, є не просто результатом теоретизування у сфері переосмислення аксіологічних настанов економічної політики, а злободенною необхідністю, адже в умовах інформаційної хвилі соціокультурних трансформацій одним із основних ресурсів соціального розвитку є стимуляція економічної креативності.

У підрозділі 3.2. «Креативна економіка як альтернатива фінансизму: перспективи трансформації соціальних цінностей» проаналізовано аксіологічний потенціал такого напрямку досліджень як креативна економіка. Встановлено, що у межах соціально-філософських досліджень актуалізується феномен «креативного класу» як суб'єкта впливу на економічні процеси. Системні дослідження у цій галузі засвідчують, що економічне зростання у сучасному світі стає не настільки залежним від підприємств та технологій, як прийнято було вважати раніше. В інформаційну епоху економічне зростання здебільшого є продуктом реалізації творчого потенціалу. Тому, у контексті постулювання інновативного стилю економічного мислення, як фундаментальної основи розвитку економічної нації, було б недоречно обійти увагою даний феномен.

Визначено, що саме креативний клас стає джерелом масштабних перетворень у соціально-економічному середовищі сучасності. Виявлено, що соціологічні

дослідження останніх часів засвідчують зростання такого класу у межах найбільш ефективних економік сьогодення. Відповідно, все більшої значущості набуває людський капітал у всіх його формах, а не суто фізичний (матеріальний) чи фінансовий. Тому цілком закономірно викристалізовується й поняття «креативного капіталу» суспільства. Людський ресурс, у формі таланту та креативних здібностей, відіграє провідну роль у швидкому оновленні сучасного світу, що важливо враховувати у процесі аналізу чинників формування ефективної економічної нації.

Виявлено, що креативність набуває ознак своєрідного соціального інституту, свідченням чому є рівень сучасних досліджень у сфері розвитку креативної економіки та визначення індексу креативності. Ключова роль останньої у сучасній економіці засвідчує, що саме креативність стає джерелом конкурентної переваги як на рівні окремих бізнес-структур чи корпорацій, так і на рівні країн. Відзначено, що креативність не обмежується технічними розробками чи новими товарами, результатом креативного синтезу можуть бути як технічні винаходи, так і розробка теорій та осмислення проблем. Відповідно, креативність поширюється також і на сферу культури та соціальних технологій (Р. Флоріда).

Наголошено, що основним завданням креативної економіки є створення нових, відповідних інформаційній епосі, форм суспільного буття та властивих їм суспільних зв'язків. У такий спосіб, формується своєрідний етос креативності, креативний соціальний характер, що постає у якості духу сучасної епохи. Дух креативності постає як основа підсилення творчих тенденцій та їх впливу на соціально-економічні трансформації, забезпечує економічну життєздатність не лише компаній та корпорацій, а й держав. Важливо, що креативний етос значною мірою сприяє й конструктивному подоланню конформістських тенденцій в економічній свідомості суспільств.

Визначено, що для ефективної реалізації моделі економічної нації важливим є формування креативної стратегії економічного поступу, яка дозволить реалізувати не наздоганяючий, а випереджальний вектор соціально-економічного розвитку та сприятиме вирішенню проблем функціонування національної економічної системи. У такому аспекті важливо чітко розрізняти необхідні для функціонування ефективної національної економіки умови (стратегічні) та умови достатні для її нетривалого збереження (тактичні). При цьому, наголошено, що формування та реалізація унікальної стратегії національного економічного розвитку має спиратися як на суто раціональні, так й ірраціональні або духовні чинники. Адже формування ефективної економічної нації потребує залучення креативного капіталу як у сфері матеріально-технічного розвитку суспільства, так і у вимірі вдосконалення духовних аспектів його економічної культури.

Обґрунтовано, що важливим є звернення не лише до вже досліджених форм індивідуальної та соціальної креативності, а й до аналізу перспектив реалізації креативних ідейних стратегій у сфері розвитку духовної культури суспільства у її економічних експлікаціях. Йдеться про те, що одним із напрямів, у контексті котрого варто здійснювати перегляд принципів організації соціально-економічного середовища – як на рівні теоретичного аналізу, так і поступового залучення у соціальну практику – є стратегія «духовної економіки» як інновативне явище у філософсько-економічній культурі сучасності. Відзначено, що раціональним ядром

«духовної економіки» є ідея практичної трансформації аксіологічних засад сучасної економічної культури. Наголошено, що баланс матеріального та духовного аспектів господарського життя, раціональної та ірраціональної складової економічної свідомості суспільства може бути відображеним у межах відповідним чином орієнтованої економічної парадигми. Акцентовано, що трансформації у сфері економічної культури українського суспільства, яке сьогодні функціонує в умовах домінуючого фінансизму, сприятимуть формуванню більш збалансованої економічної системи.

У підрозділі 3.3. «Економічний солідаризм як визначальний принцип прогресивного розвитку нації» проаналізовано перспективи реалізації альтернативного, щодо домінуючих нині, підходу у сфері організації економічного середовища. На противагу вкоріненій у сучасній економічній свідомості неоліберальній доктрині з властивою їй ідеєю необмеженої конкуренції пропонується звернення до потенціалів менш впливового напряму соціально-філософської думки – економічного солідаризму, який позиціонується як інновативний вимір розвитку сучасної економіки. Одним із видатних представників економічного солідаризму є німецький економіст та соціальний філософ Г. Пеш, який продемонстрував, що основними темами економічного солідаризму є аналіз співвідношення цінності та ціни, рівноваги між сільським господарством та промисловістю (сьогодні варто також вести мову про рівновагу між промисловістю та інформаційною складовою економічних процесів), а також дослідження меж конкуренції. Наголошено, що основна мета економіки, згідно принципів солідаризму, позиціонується не у сфері конкуренції, як засобу узгодження ціни та цінності, а у вимірі встановлення впорядкованого ринку.

Визначено, що критичний аналіз ідеї необмеженої конкуренції ввійшов в історію як «парадокс Пеша», згідно якого конкурентна ціна є оптимальною, але, одночасно конкуренція прагне й відхилити ціну від оптимальності. Аргументовано, що необмежена конкуренція, розділяючи суспільство, здатна викликати досить різкі економічні коливання, й тому не забезпечує економічної стабільності. Акцентовано, що у сучасних умовах теорія економічного солідаризму набуває особливого значення, оскільки ми історично знаходимося у ситуації своєрідного роздоріжжя, коли крайнощі лібералізму та соціалізму більше не є ефективними і виникає потреба пошуку та обґрунтування своєрідного «третього шляху» у сфері економічного розвитку соціальних систем.

Встановлено, що економічний солідаризм ґрунтується на принципі суб'єктності усіх без винятку учасників суспільних відносин і належна увага приділяється одночасно як індивіду з його природними правами, так і всьому суспільству. На відміну від соціалізму, солідаризм визнає інститут приватної власності, а на відміну від лібералізму розглядає особистість не у контексті необмеженої економічної свободи, а як таку, що пов'язана із суспільством певними зобов'язаннями, що свідчить про розвиток стратегій солідаризму у контексті ідеї «спільного блага» та у вимірі узгодження економічних інтересів і цінностей. Наголошено, що у контексті ідей солідаризму варто знов згадати Ф. Ліста, як автора ідеї монолітної економічно організованої нації, сформованої саме на засадах солідарності інтересів. Визначено, що близькість поглядів Ф. Ліста до ідей економічного солідаризму розкривається

через присутність ідеї корпоратизму, адже дослідник робив наголос на тому, що без національної єдності та без національної кооперації виробничих сил, нація ніколи не зможе досягти високого рівня добробуту та могутності або забезпечити собі надійне і вільне оперування своїми інтелектуальними, соціальними та матеріальними багатствами.

Виявлено, що математичне та економічне обґрунтування солідаризму сформулював також Дж. М. Кейнс. Встановлено, що важливу у роль в обґрунтуванні доцільності економічного солідаризму посідає теорія ігор, а особливо така її складова як теорія рівноваги відомого американського дослідника Дж. Неша. Зміст останньої розкривається у математичному розрахунку недоречності безкінечної конкуренції за умов некорпоративної взаємодії, тобто коли актори соціальної дії не можуть узгоджувати свою діяльність. Обґрунтовано, що перманентна конкуренція, у таких умовах, призводить до суттєвої економічної шкоди усім конкуруючим акторам чи групам акторів, а результатом стає так звана «економіка конфлікту», яка за своїми наслідками актуалізує потребу підтримання стану рівноваги, а не подальшого загострення конкуренції.

Наголошено, що сучасні суспільства використовують потенціал економічного солідаризму не в повній мірі, що дозволяє позиціонувати останній як актуальний та креативно означений, а отже і перспективний вектор розвитку сучасних соціально-економічних систем. Визначено, що ідеї та принципи економічного солідаризму придатні для формування економічних націй, як самодостатнього суб'єкта історичного процесу з власною стратегією гри»на геополітичній «шахівниці». Виявлено, що важливими чинниками формування такої стратегії мають бути наступні структурні рівні: чітке усвідомлення національних економічних інтересів, формування соціально-економічної мети та окреслення аксіологічного вектору її реалізації, визначення основних економічних пріоритетів суспільства, а отже і його економічної ідентичності.

У четвертому розділі «Вихідні параметри трансформації українського суспільства у контексті економічної теорії нації» розглянуто два ключові вектори формування ефективної економічної нації в умовах сучасного українського суспільства: з одного боку, актуальний стан та перспектив розвитку економічної еліти, як креативної соціальної страти, а з другого – філософсько-економічну освіту, як напрям підготовки нового покоління фахівців у сфері соціального управління економічними процесами.

У підрозділі 4.1. «Економічна еліта як продуцент фізичного, людського та соціального капіталу нації» обґрунтовано, що основні функції щодо розвитку будь-якої економічної системи покладаються на правлячу еліту суспільства, як провідну креативну страту, яка є суб'єктом інновативного мислення та соціально-практичних інновацій. Визначено, що якість останньої значною мірою визначає рівень та темпи економічного розвитку суспільств. Відповідно, досить закономірно постає проблема якісних характеристик сучасної української еліти та її здатності до соціально-креативного осмислення кризових явищ, а також до формування та втілення альтернативних, нон-конформістських програм економічного розвитку.

Наголошено, що актуальний стан сучасної української еліти засвідчує, що останній все ще притаманний економічний конформізм, який не передбачає

ефективного розвитку матеріального (фізичного) та нематеріального (людського і соціального) капіталів та сконцентрований виключно у сфері приросту фінансового сектору, тобто не може передбачати формування самодостатніх стратегій розвитку країни. У таких умовах економічна влада суспільства є здебільшого владою у сфері впливу на рух фінансових потоків, перерозподіл яких здійснюється без врахування актуальних економічних потреб соціуму. Така ситуація багато в чому спричинена відсутністю креативно орієнтованої та конструктивно мислячої економічної еліти. Обґрунтовано, що відсутність продуктивного використання фізичного, людського та соціального капіталу нації, є закономірним наслідком неефективності еліти у правлячих класах.

Виявлено, що своєрідне відсторонення еліти від соціуму спричиняє досить відчутні деструктивні наслідки у розвитку українського суспільства, а економічний конформізм, який відображається у реалізації «стратегій» монетаризму та консумеризму, стає наслідком орієнтації здебільшого на деструктивні економічні міфи і «стандарти». При цьому не враховується, що стандарти західного світу є наслідком ефективного розвитку національних економічних систем, а їх ідейні засади багато в чому були закладені саме концепціями економічного націоналізму. Показано, що позиціонування таких «стандартів» у пострадянському середовищі розуміється не у вимірі синергійного результату практичних зусиль суспільної еліти та громадянського суспільства, а у якості відправного пункту економічного поступу, що не відповідає нормам логічного осмислення економічних процесів.

Аргументовано, що рівень економічного розвитку країн, еліти яких керуються такою «логікою», досить часто стає перманентно кризовим. Наголошено, що для сучасності в цілому характерний такий феномен як «криза еліти», а тенденція до безвідповідальності еліт перед суспільствами, прослідковується починаючи з останньої третини минулого століття як на національному, так і на глобальному рівнях. При цьому, теоретичний рівень опрацювання даної проблематики засвідчує поглиблення критеріїв елітарності, що передбачають вже не просто відновлення тих функцій, які були властиві елітам в умовах модерного періоду, а вимагають додаткових компетентностей, актуальних для постмодерного стану цивілізації. Зокрема йдеться про вимогу «проектної суб'єктності» еліт як обов'язкової наявності чіткого стратегічного бачення ефективного розвитку держави. Зважаючи, що в Україні протягом останніх двох з половиною десятиліть соціально значимого проекту щодо такого бачення сформовано так і не було, висновки стають досить очевидними – або в країні еліта в принципі відсутня як явище, або вона не має доступу до влади та до суспільних ресурсів, або якісні показники розвитку такої еліти все ще не є достатніми для ефективного реалізації її креативного потенціалу.

Обґрунтовано, що здатність продукувати продумані стратегії соціального розвитку є провідним критерієм елітарності як окремих особистостей, так і суспільного прошарку в цілому, адже добре організована та потужна інтелектуальна еліта здатна подолати будь-яку кризову ситуацію. Виявлено, що важливою проблемою українського суспільства є фактична відсутність здатної до стратегічного мислення владної еліти, в тому числі й економічної. Наголошено, що країна потребує структурного оформлення якісно нової економічної еліти, що має сформуватися на засадах ґрунтового філософського осмислення сучасних

економічних проблем та супутніх їм соціальних наслідків. Визначено, що існує потреба створення чинників для формування якісно нової еліти як ефективної економічної влади, конструктивний рівень діяльності якої має відображення у результатах суспільного поступу. Аргументовано, що без нової генерації суспільної еліти, як носія інновативних економічних смислів і парадигм розвитку держави та продуцента фізичного, людського і соціального капіталу, становлення ефективних соціальних структур буде залишатися ключовою проблемою українського суспільства.

У підрозділі 4.2. «Філософсько-економічна освіта як чинник становлення суб'єктності національної економічної еліти» обґрунтовано, що одним із важливих аспектів реалізації проекту формування більш ефективної генерації економічної еліти сучасних суспільств може слугувати спеціалізована філософсько-економічна освіта. Наголошено, що роль освіти в умовах домінування креативних форм економічної взаємодії досить складно переоцінити, оскільки перманентний розвиток економічних систем сучасності вимагає відповідного оновлення креативних потенціалів у сфері розвитку людського капіталу у всіх формах його функціонування. Таким чином, ідея формування якісно нового напрямку в освіті стає одним із ключових аспектів пропонованого дослідження.

Відзначено, що сучасна якість освіти у нашій країні все ще не відповідає темпам розвитку та потребам інформаційної економіки, яка вимагає формування динамічної структури соціально-економічного мислення. Відповідно, зроблено наголос на закономірності відсутності відчутних результатів у сфері реформування соціально-економічного середовища, адже для того, щоб реалізувати новаторську програму економічного розвитку суспільства, потрібно мати відповідний людський капітал, тобто таку категорію населення, яка володіє відповідними компетенціями і є достатньо чисельною та впливовою, для того щоб впровадити в життя новітні стандарти. Акцентовано, що у нашій країні такого значимого про шарку поки що немає і для його формування потрібно ще докласти неабияких зусиль.

Аргументовано, що закономірним наслідком таких процесів в українському суспільстві стає потреба визначення чинників вдосконалення сучасної економічної освіти для більш ефективного розвитку економічної системи. Акцентовано, що ще Ф. Ліст наголошував на важливості освіти та властивого їй безпосереднього зв'язку з економічним зростанням. Наголошено, що перед нашою країною сьогодні все ще стоїть завдання щодо формування унікальної економічної стратегії, яка була б ефективною як на національному, так і на глобальному рівнях.

Тому, у контексті реформування сучасної системи економічної освіти у нашій країні, аргументовано затребуваність створення інтегративного освітнього напрямку на засадах міждисциплінарного синтезу філософських та економічних наукових доробків у царині розвитку і реалізації людського та соціального капіталу у сфері економічного поступу. Обґрунтовано, що така освітня програма дозволить закласти підвалини для розвитку соціально-креативних економічних ідей і формування відповідних тенденцій у розвитку економічної культури українського суспільства у найближчому майбутньому. Відзначено, що затребуваність інтегративної освітньої програми з філософії економіки, на сучасному етапі розвитку глобальної

економічної системи, пов'язана ще й з потребою більш глибокого вивчення економічних процесів, ніж це сьогодні дозволяє економічна наука.

Наголошено, що притаманний сучасності стан затяжної економічної кризи, шляхи подолання котрої все ще не віднайдені, цілком закономірно спонукає як філософів, так і економістів займатися пошуком новітніх соціально-економічних стратегій та відповідних їм ефективних освітніх програм. Підкреслено, що підбір таких програм для наступних генерацій вимагає стимулювання розвитку економічно-креативного мислення та інновативних економічних підходів на кшталт принципів креативної економіки з подальшим удосконаленням її форм та стратегій. Обґрунтовано виняткову значущість філософсько-економічної освіти для розвитку національно орієнтованих економічних стратегій в умовах глобальної конкуренції.

Визначено, що потенціал інтегративної освітньої програми у галузі розвитку та поглиблення філософсько-економічного знання є придатним для формування принципово нового фундаменту у вимірі осмислення соціально-економічних процесів та для трансформації провідного типу економічної раціональності, що домінує сьогодні в українському суспільстві. Аргументовано, що філософсько-економічна освіта має можливість сформувати ресурс для мобілізації громадських резервів у напрямі «творчого руйнування» неефективних економічних стереотипів і формування дієвої економічної стратегії, а отже для трансформації населення у таку спільність, якою є економічна нація. Обґрунтовано, що ефективна філософсько-економічна освіта, сприяючи становленню якісно нового типу економічного мислення та реалізації нової поведінкової стратегії, яка ґрунтуватиметься не на економічних стереотипах монетарної економіки чи конsumerизму, а на реалізації креативного потенціалу суспільства, може бути позиціонована у якості впливового чинника формування економічної свідомості еліти зокрема та суспільства в цілому, що створить умови для виведення останнього на якісно новий рівень розвитку.

ВИСНОВКИ

У **висновках** представлено теоретичні підсумки роботи, які в узагальненому вигляді відображають наукову новизну дослідження.

1. Аналіз теоретико-методологічних засад економічної теорії нації засвідчив широкий спектр досліджень у сфері впливу економічних чинників на формування національної свідомості суспільств. Концептуалізація поняття «економічна нація» продемонструвала, що відповідні ідеї фрагментизовано у теоретичній спадщині значної кількості представників економічного націоналізму – як на світовому рівні, так і на рівні досліджень вітчизняних філософів минулого та сучасності. Деконструкція та систематизація досліджуваного феномену засвідчила втілення деяких принципів економічного націоналізму на наднаціональному рівні з боку провідних суб'єктів сучасної глобалізації та деструктивний вплив на розвиток національних економік тих стратегій, що не передбачають хоча б елементів економічного націоналізму. Такий методологічний підхід дозволив позиціонувати економічну націю у якості продукту специфічних господарських процесів, що орієнтовані на формування та реалізацію унікальних стратегій економічного зростання в умовах соціальних викликів будь-якої складності та наголосити на

потребі структурно-трансформаційних перетворень в українському суспільстві у вимірі реформування сучасних економічних інститутів.

2. Економічний націоналізм підтвердив свою функціональність та практичну доцільність для ефективного соціально-економічного поступу країни не лише теоретично, а й в історичному досвіді сучасних розвинених держав. Відповідно, трансформація домінуючих сьогодні ринкових моделей у напрямі становлення економічної нації є нагальною потребою будь-якого суспільства, що орієнтоване на досягнення продуктивності в умовах глобалізованого світу. Аналіз негативних результатів ідеології відкритого ринку дозволив визначити, що інтегративна концепція економічної нації є стратегічно важливим напрямом соціального поступу для сучасних транзитивних суспільств. Новий тип економічної раціональності суспільств, що розвиваються, має орієнтуватися не суто на національні чи суто глобальні економічні інтереси, а на глокалізаційну парадигму, що покликана враховувати одночасно як національний економічний інтерес суспільства, так і тенденції розвитку глобалізаційного простору в цілому. Адже абсолютизація національного вектору економічного поступу призводить до соціального соліпсизму, тоді як абсолютизація глобального вектору, без врахування стратегічних національних інтересів, призводить до втрати соціальної ідентичності. Саме тому розробка інтегративного стратегічного вектора економічного розвитку українського суспільства є одним із першорядних завдань сучасного соціально-філософського дискурсу. Зокрема йдеться про визначення тих засадничих елементів господарського життя нації, що є відповідними її гео економічному статусу і рівню розвитку людського, соціального та культурного капіталів та розробку стратегії їх ефективного застосування.

3. Сучасна ситуація вимагає суттєвого переосмислення напрямів економічного розвитку українського суспільства та усвідомлення довгострокових національних інтересів, а не короточасних «стратегем» економічної політики, домінування яких ми спостерігаємо протягом останніх двох з половиною десятиліть. Адже без потужної національної економіки формування стабільного економічного клімату в країні не бачиться можливим. Тому до структури концептуально продуманих стратегій економічного поступу суспільства з необхідністю мають бути залучені такі фундаментальні характеристики продуктивної економічної системи як розвинена промислова інфраструктура та стабільна фінансова система, котрі дають змогу сформувати надійну економічну основу для подальшого зростання національної економіки в епоху стрімкого розвитку інформаційних технологій. Світоглядне ж домінування принципів монетаризму суттєво деформує соціально-економічний простір більшості сучасних націй, викривлює економічні структури суспільств, закономірним наслідком чого стають деструктивні економічні міфи та симулякри.

4. Актуалізація ідеї економічної нації в умовах глобалізації відбувається, в тому числі, й за рахунок тих тенденцій, відповідно до яких формується таке явище як «фінансова цивілізація». Остання є продуктом неоліберальної економічної ідеології й спричиняє цілий спектр деструктивних економічних наслідків – від консумеризму до віртуалізації економічного простору. Тому значущим теоретичним та практичним завданням філософсько-економічного аналізу стає визначення

сценаріїв подолання економічної кризи в умовах «фінансової цивілізації», соціально-практичні прояви якої демонструють симуляційний характер розвитку перехідних національних економік. Саме тому на рівні українського суспільства ми вимушені констатувати потребу суттєвої трансформації неоліберальної моделі економічного розвитку на засадах економічної теорії нації як такої, що орієнтована на розробку оригінальної інноваційної стратегії для кожного окремого суспільства, враховуючи його геоекономічні переваги.

5. Дихотомія глобального та національного, як взаємообумовлюючих чинників розвитку сучасних суспільств, дозволяє постулювати, що діалектична тріада теза-антитеза-синтез, у контексті розвитку економічних аспектів націоналізму, набуває вигляду нація-глобалізація-глобалізована нація, де остання є якраз нацією економічною, якщо враховувати значущість економічного фундаменту для ефективної реалізації політичних стратегій. Сучасний український соціум все ще не відбувся у якості глобалізованої нації, адже все ще не демонструє стратегій ефективного узгодження економічних інтересів національної, географічно-державної спільноти з економічними інтересами провідних суб'єктів глобалізації і не продукує якісної економічної стратегії соціального розвитку в умовах кризових явищ глобального масштабу.

6. Тривалий етап некомпетентної економічної політики сформував перманентну соціально-економічну анемію українського суспільства, що спричинила суттєві перешкоди його продуктивному розвитку. Тому існує потреба формування якісно нових соціально-економічних настанов аксіологічного та структурно-організаційного характеру, що дозволять здійснити трансформаційний вплив на економічний менталітет суспільства та сформувати своєрідний смисловий вектор інтернаціонально орієнтованого економічного націоналізму. Продуктивні соціально-економічні інновації стають важливим чинником реанімації економічної системи та впровадження креативних сценаріїв соціально-економічного розвитку. Розробка та реалізація таких креативно орієнтованих економічних стратегій неможлива без створення умов для формування соціально-економічних програм, що орієнтовані не на відтворення неефективних економічних шаблонів та відповідного їм стилю мислення, а на конструювання унікальних економічних смислів та впровадження відповідних стратегій суспільного розвитку.

7. Необхідним елементом системної розробки стратегічних напрямів зростання української економіки має бути оновлена економічна ідеологія, орієнтована на альтернативні ціннісні настанови, порівняно з тими, що домінують в економічній свідомості сучасного українського суспільства. Йдеться про стратегії подолання економічного конформізму за рахунок розвитку креативного капіталу суспільства та оновлення його творчих потенціалів. Саме тому ми звернулись до аналізу креативних економік, що орієнтовані на стратегії «творчого руйнування». Одним із перспективних напрямів розширення їх предметного поля стає феномен «духовної економіки», як аксіологічної альтернативи соціально-економічного розвитку, що передбачає соціально, а не індивідуально орієнтовані стратегії розвитку суспільств. Адже формування креативних стратегій економічного поступу передбачає суттєві трансформації як на рівні матеріально-технічного розвитку суспільства, так і розвитку його економічної культури.

8. У ситуації абсолютизації стратегій необмеженої конкуренції, котра має як свої соціальні переваги, так і недоліки, більш уважного осмислення потребують принципи економічного солідаризму. Адже парадокси конкуренції розкриваються не тільки у її прагненні до оптимальності, а й у відхиленні від неї. Необмежена конкуренція здатна викликати досить різкі економічні коливання та спричинити суттєву шкоду усім конкуруючим агентам, сприяючи формуванню конфліктних вимірів економічної взаємодії. Впровадження консолідуючих економічних чинників в середині суспільства на основі стратегій солідаризму є важливим аспектом становлення економічної нації, оскільки економічний солідаризм визнає інститут приватної власності, але на відміну від неолібералізму, позиціонує особистість не у контексті необмеженої економічної свободи, а як таку, що пов'язана із суспільством певними зобов'язаннями, що особливо актуально для сучасного українського соціуму.

9. Сучасна Україна має нагальну потребу у формуванні якісно нової економічної еліти, як відповідального суб'єкта соціальної дії, що спроможний підкріпити свій статус здатністю до прийняття ефективних соціально значущих рішень та продукування стратегій економічного зростання. Невідповідність сучасної української еліти тим критеріям, що визначені як класичною теорією еліт, так і сучасними її інваріантами, змушує нас констатувати потребу пошуку та впровадження засобів для становлення національної економічної еліти якісно нового зразку, який має характеризуватися здатністю до формування унікальних гео економічних стратегій для України з урахуванням її соціальних потреб. Одним із засадничих аспектів формування еліти у сучасному світі є критерій «проектної суб'єктності», що передбачає здатність до соціально-креативного осмислення кризових явищ, а також формування та втілення альтернативних, нон-конформістських стратегій економічного розвитку. Становлення ж такої еліти в Україні потребує суттєвої трансформації сучасних освітніх програм, оскільки новий тип економічної еліти має передбачати нову аксіологічну парадигму в економічному житті суспільства, солідарність у вимірі конституювання продуктивних економічних настанов та соціальну відповідальність.

10. Практична реалізація запропонованих принципів формування економічної еліти, як суб'єкта становлення і розвитку економічної нації, є можливою засобами виокремлення спеціалізованої освітньої галузі, орієнтованої на адаптацію та креативне осмислення тих філософсько-економічних ідей і теорій, що включають в себе елементи економічного націоналізму та продуктивні мисленнєві настанови від економіки, які сприятимуть ефективному економічному поступу сучасних націй. Процес трансформації непродуктивних економічних інститутів потребує системного підходу до аналізу новаторських тенденцій у сфері розвитку філософсько-економічного знання. Тому сучасна епоха з усіма її економічними та фінансовими кризами означена потребою становлення в українському суспільстві не лише дослідницької, а й освітньої парадигми у сфері філософсько-економічного дискурсу. Філософсько-економічна освіта має бути орієнтована на *формування адекватних суспільним потребам конструктивних цілей та цінностей*, продукувати такий рівень розвитку соціального капіталу, який сприятиме подоланню неефективних економічних стереотипів та формуванню дієвої економічної стратегії суспільства.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії:

1. Глушко Т. П. Економічна теорія нації: соціально-філософський контекст: монографія / Тетяна Глушко. – К.: Видавництво НПУ імені М. П. Драгоманова, 2015. – 299 с.
2. Глушко Т. П. Філософія економіки у структурі сучасної гуманітарної освіти: монографія / Тетяна Глушко. – К.: Науковий світ, 2008. – 212 с.

Статті у наукових фахових виданнях України:

3. Глушко Т. П. Економічна ідеологія у структурі соціального знання (український контекст) / Т.П. Глушко // Мультиверсум. Філософський альманах: Зб. наук. праць / Гол. ред. В. В. Лях. – К.: Український центр духовної культури, 2006. – Вип. 54. – С. 67–77.
4. Глушко Т. П. Економічна комунікація у інформаційному суспільстві: сутність, структура, функції / Т.П. Глушко // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія № 7. Релігієзнавство. Культурологія. Філософія. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2008. – № 17 (30). – С. 181–188.
5. Глушко Т. П. Дидактичний вимір філософсько-економічного знання у контексті теорії духовного капіталу / Т.П. Глушко // Філософські обрії: науково-теоретичний журнал. – Випуск 21. – Полтава: Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка, 2009. – С. 135–146.
6. Глушко Т. П. Неолібералізм як економічна ідеологія «Нового середньовіччя» / Т.П. Глушко // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія № 7. Релігієзнавство. Культурологія. Філософія. – Київ, 2009, № 22 (35). – С. 134–141.
7. Глушко Т. П. Віртуальна природа фінансової цивілізації: криза соціально-економічного простору / Т.П. Глушко // Практична філософія: науковий журнал. – № 3 (37). – К.: Центр практичної філософії, 2010. – С.145–150.
8. Глушко Т. П. Економічна теорія нації: історична доля та сучасна перспектива / Т.П. Глушко // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія № 7. Релігієзнавство. Культурологія. Філософія. – № 24 (37). – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2010. – С. 191–199.
9. Глушко Т. П. Економічна ідеологія у контексті дихотомії глобальне/національне / Т.П. Глушко // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія № 7. Релігієзнавство. Культурологія. Філософія. – № 25 (38). – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2011. – С. 111–118.
10. Глушко Т. П. Нова аксіологічна парадигма економічного мислення як основа націотворення / Т.П. Глушко // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія № 7. Релігієзнавство. Культурологія. Філософія. – № 27 (40). – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2012. – С. 104–113.

11. Глушко Т. П. Духовна економіка: утопія чи альтернатива фінансизму? / Т.П. Глушко // К.: Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія № 7. Релігієзнавство. Культурологія. Філософія. – № 28 (41).– К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2012. – С. 142–149.

12. Глушко Т. П. Ірраціональність європейського раціоналізму і деформована рецепція традиції: наслідки та перспективи / Т.П. Глушко // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія № 7. Релігієзнавство. Культурологія. Філософія. – № 29 (42).– К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2013. – С. 130–140.

13. Глушко Т. П. Економічна свідомість нації у контексті соціально-феноменологічного аналізу / Т.П. Глушко // Гілея: (науковий вісник): [зб. наук. праць] / Гол. ред. В.М. Вашкевич. – К.: ПП Видавництво «Гілея», 2014. – Вип. 88 (№ 9). – С. 164–169.

14. Глушко Т. П. Економічна нація як продуцент ефективної соціальної ідентичності / Т.П. Глушко // Актуальні проблеми філософії та соціології: науково-практичний журнал. – Одеса: Національний університет «Одеська юридична академія», 2015. – Вип. 3. – С. 26–30.

15. Glushko T. P. «Money Religion» as a Characteristic Feature of Spiritual Crisis in Modern Society / T.P. Glushko // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія № 7. Релігієзнавство. Культурологія. Філософія. – № 35 (48). – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2015. – С. 146–152.

16. Глушко Т. П. Філософсько-економічний зміст і соціальна продуктивність неолібералізму / Т.П. Глушко // Філософські обрії: науково-теоретичний журнал, Випуск 34. – Полтава: ДПУ ім. В.Г.Короленка, 2015. – С. 24–34.

17. Глушко Т. П. Нація як продукт економічних процесів / Т.П. Глушко // Актуальні проблеми філософії та соціології: науково-практичний журнал. – Одеса: Національний університет «Одеська юридична академія», 2016. – Вип. 9. – С. 20–23.

18. Глушко Т. П. Філософсько-економічна освіта та розвиток соціального капіталу нації / Т.П. Глушко // Філософія та політологія в контексті сучасної культури: науковий журнал. – Дніпропетровськ: Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара, 2016. – Вип. 2 (11). – С. 53–60.

Статті в міжнародних наукових виданнях та виданнях, що включені до міжнародних наукометричних баз цитування:

19. Глушко Т. П. Концепции экономического национализма: теоретико-методологический аспект / Т.П. Глушко // Идеи: философское списание. Научно-теоретическое приложение. – Пловдив, България: Центр за развитие на личността Humanus, Брой 5 (15), Година V. – Декаври, 2013. – С. 35–41.

20. Глушко Т. П. Солідаризм як стратегія соціально-економічного поступу нації / Т.П. Глушко // *Auspicia. Recenzovaný vědecký časopis pro oblast společenských a humanitních věd (Reviewed Scholarly Journal Dealing with Social Sciences)*. – České Budějovice: Vysoká škola evropských regionálních studií, 2014. – číslo 5-6, ročník XI. – S. 107–111.

21. Глушко Т. П. Кризис культурного капитала «финансовой цивилизации»: и перспективы его преодоления / Т.П. Глушко // *Философия и социальные науки:*

научный журнал. – Минск, Беларусь: Беларусский государственный университет, 2014. – № 4. – С. 22–27.

22. Глушко Т. П. Инновационность нации как источник экономического прорыва в условиях кризисной цивилизации / Т.П. Глушко // Сборник научных трудов: Телавский государственный университет им. Якова Гогобашвили. – Тбилиси, Грузия, 2015. – № 1 (28). – С. 255–260.

23. Глушко Т. П. Хрематистика як «релігія грошей» та дві кризи сучасності / Т.П. Глушко // Гуманітарні студії. Збірник наукових праць. – Вип. 23. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2014. – С. 12–19. (включений до міжнародної наукометричної бази даних РІНЦ (Росія)).

24. Глушко Т. П. Еліта як продуцент духовного та матеріального капіталів нації / Т.П. Глушко // Гілея: (науковий вісник): [зб. наук. праць] / гол. ред. В.М. Вашкевич. – К.: ПП Видавництво «Гілея», 2015. – Вип. 103. – С. 122–126. (включений до міжнародних наукометричних баз даних – EBSCO Publishing, Inc. (USA); SIS (Scientific Indexing Services) (USA); EBSCO InfoBase Index (Індія); РІНЦ (Росія)).

Публікації в інших наукових виданнях, матеріали конференцій:

25. Глушко Т. П. Філософія економіки і філософія освіти: перспективи методологічного синтезу / Т. П. Глушко // Дні науки філософського факультету-2007: матеріали міжнародної наукової конференції (м. Київ, 18-19 квітня 2007 року): Матеріали доповідей та виступів. – Київ, 2007, – Ч. V. – С. 28–29.

26. Глушко Т. П. До проблеми формування концепту «економічна комунікація» / Т. П. Глушко // Современные направления теоретических и прикладных исследований '2008: сборник научных трудов по материалам международной научно-практической конференции (м. Одеса, 15-25 березня 2008 року). – Одеса, 2008. – Т.19. – С. 60–62.

27. Глушко Т. П. Діалектика раціонального та ірраціонального у економічній свідомості / Т. П. Глушко // Ірраціональне підґрунтя раціональності: збірник матеріалів наукової конференції (м. Полтава, 14 квітня 2009 року). – Полтава, 2009. – С. 236–237.

28. Глушко Т. П. Духовний капітал як фактор соціального управління / Т. П. Глушко // Научные исследования и их практическое применение. Современное состояние и пути развития '2009: збірник матеріалів наукової конференції (м. Одеса, 5-17 жовтня 2009 року). – Одеса, 2009. – Т 14. – С. 74–75.

29. Glushko T. P. Philosophy of economy and national economic strategy: modern perspective / T. P. Glushko // Бъдещи изследвания – 2010: материали за VI международна научна практична конференция (м. София, 17-25 лютого 2010). – Болгария, София: «Бял ГРАД-БГ» ОДД. – Т. 8. – С. 42–43.

30. Глушко Т. П. Глобалізація і національна ідентичність: соціально-економічний аспект / Т. П. Глушко // Основни проблеми на съвременната наука – 2010: материали за VI международна научна практична конференция (м. София, 17-25 април 2010). – Болгария, София: «Бял ГРАД-БГ» ОДД, 2010 – Т. 15. – С. 19–21.

31. Глушко Т. П. Ідоли та ідеали у структурі економічного світогляду націй (рефлексії філософсько-економічної спадщини Е. Ільєнкова) / Т. П. Глушко // Ильенковские чтения – 2010. Нет ничего практичнее хорошей теории: материалы XII Международной научной конференции. (г. Киев, 13-14 мая 2010) / под ред. Б. В. Новикова. – К: НТУУ «КПИ», 2010. – С. 105–106.

32. Глушко Т. П. Дихотомія глобальне/національне як біфуркаційний вимір сучасності / Т. П. Глушко // Stosowane naukowe opracowania – 2010: materiały VI międzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji (27 lipca – 05 sierpnia 2010 roku). – Volume 3. Ekonomiczne nauki. Prawo. Filozofia. – Польща, Przemyśl: Nauka i studia, 2010. – S. 89–91.

33. Глушко Т. П. Соціально-філософський вимір економічного націоналізму Ф. Ліста / Т. П. Глушко // Современные проблемы и пути их решения в науке, транспорте, производстве и образовании'2010: сборник научных трудов по материалам международной научно-практической конференции (м. Одеса, 20-27 грудня 2010 року). – Одеса: Черноморье, 2010. – Том 28. – С. 47–50.

34. Глушко Т. П. Філософія економіки в Україні: проблеми та перспективи / Т. П. Глушко // Українська філософська думка у контексті європейської філософії. Всеукраїнська науково-практична конференція (м. Івано-Франківськ, 19-20 травня 2011 року): матеріали доповідей та виступів. – Івано-Франківськ: Симфонія форте, 2011. – С. 97–99.

35. Глушко Т. П. Аксіологічні орієнтири економічної діяльності у контексті розвитку стратегії націотворення / Т. П. Глушко // Людина і світ: способи та аспекти взаємовпливів: тези міжнародної наукової конференції «XXIV Читання, присвячені пам'яті засновника Львівсько-Варшавської філософської школи К. Твардовського» (м. Львів, 10-11 лютого 2012 року). – Львів: «Ліга-Прес», 2012. – С. 219–220.

36. Глушко Т. П. Трансформація економічного мировоззрення нації як соціальна інновація / Т. П. Глушко // Развитие инновационной культуры общества: проблемы и перспективы: материалы докладов VII Международной научно-практической конференции (г. Симферополь, 17 мая 2012 года). – Симферополь: Центр развития образования, науки и инноваций, 2012. – Т. II. – С. 19–21.

37. Glushko T. P. Social consciousness between traditional religions and «religion of money» / T. P. Glushko // Ends and Beginnings. Abstracts EASR Annual Conference, IANR Special Conference Södertörn University (Stockholm, August 23-26, 2012). – Stockholm: Ljungbergs tryckeri, 2012. – P. 126–127.

38. Глушко Т. П. Феномен духовної економіки у перспективі соціально-філософського дискурсу / Т. П. Глушко // Філософія в умовах сучасних соціокультурних викликів: всеукраїнська науково-теоретична конференція (м. Черкаси, 11-12 жовтня 2012 року): матеріали доповідей та виступів. – Черкаси: ІнтролігаТОР, 2012. – С. 29–32.

39. Глушко Т. П. М. Волошин как носитель духовных ценностей и критик материалистической цивилизации / Т. П. Глушко // XVI Волошинские Чтения: материалы международной научно-практической конференции (23-29 мая 2011 года). – Симферополь: Антиква, 2013. – С. 54–61.

40. Глушко Т. П. Криза ідентичності як біфуркативний вектор суспільного розвитку: соціально-економічний аспект / Т. П. Глушко // *Культура в горизонті сталих і плинних ідентичностей: матеріали VI міжнародної наукової конференції* (м. Острого, 12-13 квітня 2013 року). – Острого: Видавництво національного університету «Острозька академія», 2013. – Випуск 12. – С. 324–327.

41. Глушко Т. П. Кризова цивілізація на роздоріжжі соціальної генези: перспективи світоглядної трансформації / Т. П. Глушко // *Vědecký pokrok na přelomu tisyachalety – 2013: materiály IX mezinárodní vědecko-practická conference*. (Прага, Чехія, 27 травня – 5 червня 2013 року). – Praha, Czech Republic: Publishing House “Education and Science”, 2013. – Díl. 19. – S. 23–25.

42. Глушко Т. П. Социально-экономическая идентичность нации vs глобализация: проблемы и перспективы / Т. П. Глушко // *Философия и ценности современной культуры: материалы международной научной конференции* (г. Минск, Белоруссия, 10-11 октября 2013 года). – Минск: БГУ, 2014. – С. 698–700.

43. Глушко Т. П. Філософсько-економічна освіта як важливий чинник розвитку інтелектуального капіталу нації / Т. П. Глушко // *Рівень ефективності та необхідність впливу суспільних наук на розвиток сучасної цивілізації: матеріали міжнародної науково-практичної конференції* (м. Львів, 28-29 березня 2014 року). – Львів: ГО «Львівська фундація суспільних наук», 2014. – С. 5–7.

44. Глушко Т. П. Экономическое сознание нации: социально-феноменологический анализ / Т. П. Глушко // *IX Konferencja Filozofów Krajów Słowiańskich «Filozofia a współczesność»* (Наленчув, Польща, 22–24 вересня 2014). – Nałęczów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, 2014. – S. 28.

45. Глушко Т. П. Продуктивність освіти в умовах глобалізації: соціально-економічний аспект / Т. П. Глушко // *Знання. Освіта. Освіченість: збірник матеріалів II науково-практичної конференції* (м. Вінниця, 2-3 жовтня 2014 року). – Вінниця: ВНТУ, 2014. – С. 82–83.

46. Глушко Т. П. До питання про пошук світоглядних економічних альтернатив в умовах кризової цивілізації / Т. П. Глушко // *Філософські проблеми сучасності: матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції, присвяченої всесвітньому дню філософії* (м. Херсон, 20 листопада 2014 року). – Херсон: «Колос», 2014. – С. 53–55.

47. Глушко Т. П. Інноваційність як основа економічного розвитку нації / Т. П. Глушко // *Роль суспільних наук у процесі розвитку суспільства в умовах сьогодення: збірник тез наукових робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції* (м. Дніпропетровськ, 5-6 грудня 2014 року). – Дніпропетровськ: НО «Відкрите суспільство», 2014. – С. 50–52.

48. Hłushko T. P. Konformizm ekonomiczny i ukraińskie miasto w warunkach «końca historii» / T. P. Hłushko // *Miasto (post)socjalistyczne. Przestrzeń władzy. Zbiorowa monografia* / Marika Pirveli, Kinga Nędza-Sikonowska. – Szczecin-Kraków: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, 2015. – Tom II. – S. 202–208.

49. Глушко Т. П. Інновативність як основний чинник економічного успіху нації / Т. П. Глушко // *Єдність навчання і наукових досліджень – головний принцип університету: матеріали звітної науково-практичної конференції викладачів,*

докторантів та аспірантів Інституту філософської освіти та науки (м. Київ, 6-10 квітня 2015 року). – Київ: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2015. – С. 6–7.

50. Глушко Т. П. Проблема еліти у сучасному філософському дискурсі: соціально-економічний аспект / Т. П. Глушко // Філософія, освіта, наука: матеріали міжнародної наукової конференції «Перші академічні читання пам'яті Г.І. Волинки» (м. Київ, 15-16 травня 2015 року). – Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2015. – С. 136–139.

51. Glushko T. P. Agents of Economic Nationalism and Globalized World / T. P. Glushko // The Economic Agent and its Representation(s): 3rd International Economic Philosophy Conference Materials (Екс-ан-Прованс, Франція, 15-16 червня 2016 року). – Aix-en-Provence, France [electronic document] // Access mode: <http://philoco2016.sciencesconf.org/97274>.

АНОТАЦІЯ

Глушко Т.П. Економічна теорія нації у контексті глобалізаційних процесів (соціально-філософський аналіз). – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософських наук за спеціальністю 09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії. – Інститут вищої освіти Національної академії педагогічних наук України. – Київ, 2016.

У дисертації представлено результати соціально-філософського аналізу теоретико-методологічних передумов та перспектив формування економічної нації в умовах глобалізаційних процесів. Автором здійснено деконструкцію економічних чинників націєтворення та системний аналіз світоглядних підстав, на основі яких відбувався розвиток найбільш ефективних економічних стратегій сучасності. У дослідженні обґрунтовано діалектичний зв'язок глобального та національного вимірів економічного розвитку сучасних суспільств, а також аргументовано необхідність подолання деструктивних економічних міфів і симулякрів, що створені монетаристичними настановами неолібералізму та «фінансової цивілізації». Основні напрями трансформації економічного світогляду сучасних суспільств проаналізовано крізь призму інновативності, як засобу вдосконалення стратегій креативної економіки, та крізь призму ідей економічного солідаризму.

Обґрунтовано, що стратегічно важливим чинником становлення економічної нації є формування якісно нового типу економічної еліти на основі впровадження інтегративних освітніх філософсько-економічних програм, які дозволять подолати «стратегії» економічного конформізму і реалізувати соціально-креативний потенціал національних економік.

Ключові слова: економічна нація, економічний націоналізм, глобалізація, неолібералізм, фінансова цивілізація, креативна економіка, економічна еліта, філософсько-економічна освіта.

АННОТАЦИЯ

Глушко Т. П. Экономическая теория нации в контексте глобализационных процессов (социально-философский анализ). – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени доктора философских наук по специальности 09.00.03 – социальная философия и философия истории. – Институт высшего образования Национальной академии педагогических наук Украины. – Киев, 2016.

В диссертации представлены результаты социально-философского анализа теоретико-методологических предпосылок и перспектив формирования экономической нации в условиях современных глобализационных процессов. Автором произведена деконструкция экономических факторов становления наций, а также системный анализ мировоззренческих оснований, на основе которых осуществлялось развитие наиболее эффективных экономических стратегий современности. В исследовании обосновано диалектическую связь глобального и национального уровней экономического развития современных обществ, а также аргументировано необходимость преодоления деструктивных экономических мифов и симулякров, созданных монетаристическими установками неолиберализма и «финансовой цивилизации». Основные направления трансформации экономического мировоззрения современных обществ, проанализированы сквозь призму инновативности, как средства усовершенствования стратегий креативной экономики, и посредством идей экономического солидаризма.

Обоснованно, что стратегически важным фактором становления экономической нации является формирования качественно нового типа элиты на основе внедрения интегративных образовательных философско-экономических программ, которые позволят преодолеть экономический конформизм и реализовать социально-креативный потенциал национальных экономик.

Ключевые слова: экономическая нация, экономический национализм, глобализация, неолиберализм, финансовая цивилизация, креативная экономика, экономическая элита, философско-экономическое образование.

SUMMARY

Glushko T.P. Economic Nation Theory in the Context of Globalization Processes (Socio-Philosophical Analysis). – The Manuscript.

Thesis for the Doctoral Degree in Philosophical Sciences by speciality 09.00.03 – Social Philosophy and Philosophy of History. – Institute of Higher Education of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine. – Kyiv, 2016.

The thesis presents the conceptualization of «economic nation» phenomena within the area of social philosophy, which involves deconstruction of economic nationalism philosophical principles. It is focusing on ideas of F. List and other representatives of economic nationalism, who were claimed economic grounds to be essential for social development and to be playing a crucial role in the nation creating process, providing us with a possibility to identify the most important approaches and statements of economic nationalism for transitive societies in current world situation. Such analyses demonstrated a wide range of meaningful ideas connected to the impact of economic factors for national consciousness of societies. Relevant ideas are fragmented in the theoretical heritage of a significant number of economic nationalism researchers.

The core of the research is constituted with the deconstruction of classic economic nationalism and social phenomenology, supplemented with dialectics in the sphere of global and national issues overlapping. The suggested optics enables us to produce new economic ideas for modern developing nations. In particular, it is proved that such phenomenon as «financial civilization», as a product of neoliberal economic ideology, causes wide range of destructive economic consequences – from consumerism to virtualization of economic space. Global domination of the monetarism principles caused damages for economic space of the majority of contemporary nations, distorting the economic structure of societies, and as a consequence we have a range of destructive economic myths and simulacrums. It is due to economic conformism attitudes in modern developing nation's consciousness. But overcoming of economic crisis requires substantial transformation of such socio-economic models. And the most productive transformations would be made by searching original and innovative strategies for each particular society considering its geo-economics advantages.

One of the main points of the dissertation is a statement that the most effective nowadays societies gradually transformed their strategies from the position of «political nation» forward to «economic nation». However, integrated systematic analysis for economic nation theory represented not enough in modern socio-philosophic researches. That is why the purpose of the study is to implement such analysis. Another important point of the thesis is a dichotomy of global and national developing interests as overlapping ones in the conditions of modern societies. It allows to assert that dialectic triad «thesis-antithesis-synthesis» in the global context of economic nationalism takes the form «nation-globalization-globalized nation», where the last one is precisely economic one, regarding the importance of economic basis for effective implementation of political strategies. In this case contemporary Ukrainian society still has not emerged as a globalized nation. Prolonged stage of incompetent economic policy formed socio-economic anemia of the society. Therefore, there is a need for qualitatively new socio-economic attitudes, able to implement transformational impact on economic mentality of the society and create unique dimensions of a national economic strategy.

Moreover, changing the development model on the basis of economic nation theory is an urgent need for any society, which is oriented for productivity in the conditions of globalized world. A new type of economic rationality in modern transitive societies should be oriented not solely on national or global economic interests, but on a glocalization paradigm, which is aimed to consider simultaneously local and global economic tendencies. That is why the elaboration of strategic economic vectors in Ukrainian society should incorporate not only global purposes, but also the national interests. And the way of productive combining for both of it is an important task for contemporary socio-philosophic researches. Therefore, one of the analytic aims of the thesis is to examine important factors forming economic nation. The particular features of contemporary economic nations are claimed to be the following: innovational economic thinking, creative economic strategies, socio-economic solidarism, new kind of economic elite and philosophical-economic education.

Special emphasis is placed on such strategically important factor for economic nation forming particularly in Ukraine as a need for new type of economic elite, which has a relevant social capital to create national economies able to grow in the new technologies

era. Herewith it is proved that nowadays the most effective way of such elite creation is an innovative educational programs, which are based on philosophy and economy synthesis, which will provide a possibility to overcome economic conformism in Ukrainian society and implement its creative potential for transformation of economic institutions. Such an approach allowed us to consider economic nation as the product of specific social processes, focused on the development and implementation of unique economic growth strategies under social threats and challenges of any complication.

Keywords: economic nation, economic nationalism, globalization, neoliberalism, financial civilization, creative economy, economic elite, philosophical-economic education.